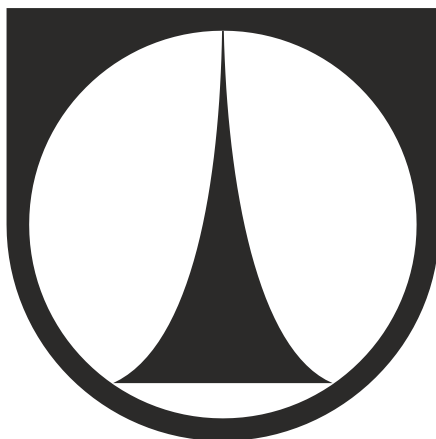

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Ekonomická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2013

Bc. Viktoriya Udut

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

Studijní program: **N 6208 – Ekonomika a management**
Studijní obor: **Podniková ekonomika**

Koncepční přístupy k hospodářské politice v rozvojových zemích

Conceptual Approaches in Economic Policy in the Developing Countries

DP – PE – KEK – 2013 – 78

Bc. Viktoriya Udut

Vedoucí práce: doc. Ing. Šárka Labouťková, Ph.D., katedra ekonomie
Konzultant: Ing. Aleš Kocourek, Ph.D., katedra ekonomie
Počet stran: 78

Datum odevzdání: 10. května 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne 10. května 2013

Viktoriya Udut

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. Ing. Šárce Laboutkové, Ph.D. za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěla k vypracování této diplomové práce.

Dále bych také chtěla poděkovat mé rodině a přátelům za veškerou podporu po celou dobu mého studia.

Anotace

Tématem diplomové práce je aktuálně implementovaná hospodářská politika v rozvojových zemích a dopad této politiky na jejich hospodářský růst. Tato práce se věnuje specifické skupině rozvojových zemí – nejméně rozvinutým (Least Developed Countries, LDCs) – jejichž seznam v roce 2013 zahrnoval 49 zemí, představujících nejchudší segment světové populace. Cílem práce je zjistit, který ze dvou koncepčních přístupů k hospodářské politice (liberální či intervencionistický) v LDCs převládá a jak tento koncepční přístup ovlivňuje ekonomickou situaci v nejméně rozvinutých zemích. Zároveň práce formuluje návrh klíčových změn pro tvůrce hospodářských politik, jejichž provedení by podpořilo ekonomický růst států skupiny LDCs.

Klíčová slova

Hospodářská politika, hospodářský růst, intervencionismus, liberalismus, protekcionismus, nejméně rozvinuté země.

Annotation

The theme of this Diploma Thesis is the economic policy currently being implemented in the developing countries and its impact on their economic growth. This thesis will deal with a specific group of developing countries – the least developed countries (LDCs) – the list of which included 49 countries in 2013 and which constitutes the poorest segment of the world population. The goal of the thesis is to determine which of the two conceptual approaches to economic policy (the liberal approach or the interventionist approach) dominates within the LDCs and how this affects business environment in the least developed countries. Also the thesis creates a proposal for amendments for policymakers, with their implementation supporting economic growth in LDC group members.

Key Words

Economic policy, economic growth, interventionism, liberalism, protectionism, the least developed countries.

Obsah

Seznam zkratek.....	1
Seznam tabulek.....	2
Seznam obrázků.....	3
Úvod	4
1 Teorie hospodářské politiky	7
1.1 Definice hospodářské politiky	7
1.1.1 Anglo-americká koncepce teorie hospodářské politiky	8
1.1.2 Kontinentální koncepce teorie hospodářské politiky.....	8
1.2 Teoretická východiska hospodářské politiky.....	8
1.2.1 Vývoj teorie hospodářské politiky od konce 15. století do poloviny třicátých let 20. století	9
1.2.2 Keynesovská hospodářská politika.....	17
1.2.3 Směry v hospodářské politice po selhání keynesovsky orientované hospodářské politiky.....	19
1.3 Subjekty hospodářské politiky.....	22
1.4 Cíle hospodářské politiky	22
1.5 Nástroje hospodářské politiky	24
1.5.1 Monetární politika	24
1.5.2 Fiskální politika	24
1.5.3 Důchodová a cenová politika	26
1.5.4 Vnější hospodářská politika.....	26

2	Obecná charakteristika nejméně rozvinutých zemí (Least Developed Countries, LDCs)	32
2.1	Klasifikace LDCs	32
2.2	Ekonomický růst v LDCs	35
2.3	Současné problémy LDCs	37
3	Hospodářská politika v LDCs	39
3.1	Vliv diktátorských režimů na formování hospodářské politiky v LDCs	39
3.2	Korupce jako negativní fenomén ve vládách LDCs	40
3.1	Naplnování všeobecných makroekonomických cílů hospodářské politiky vládami v LDCs	43
3.2.1	Monetární politika v LDCs	45
3.2.2	Fiskální politika v LDCs	46
3.2.3	Obchodní politika v LDCs	48
3.2.4	Zavedení liberálních opatření a jejích dopad na úroveň ekonomik ve vybraných státech LDCs	49
3.2.5	Protekcionistické směry v obchodní politice Afrických LDCs	50
3.3	Role hospodářské politiky při formování podnikatelského prostředí v LDCs	56
4	Návrhy změn v hospodářské politice LDCs	64
4.1	Boj s korupcí	64
4.2	Efektivní výběr daní	66
4.3	Institucionální podpora rozvoje exportu a obchodních příležitostí	67
	Závěr	70
	Seznam použité literatury	73

Seznam zkratek

HDP	Hrubý domácí produkt (Gross Domestic Product)
HNP	Hrubý národní produkt
LDCs	Nejméně rozvinuté země (Least Developed Countries)
LDCR	Zpráva o nejméně rozvinutých zemích (Least Developed Countries Report)
FDI	Přímé zahraniční investice (Foreign Direct Investments)
OSN	Organizace spojených národů (United Nations Organization)
UNCTAD	Konference OSN o obchodu a rozvoji (United Nations Conference on Trade and Development)
WTO	Světová obchodní organizace (World Trade Organization)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
GTA	Global Trade Alert
CPD	Komise pro populaci a rozvoj (Commission on Population and Development)
ECOSOC	Ekonomická a sociální rada OSN (United Nations Economic and Social Council)
HAI	Index lidských zdrojů (Human Assets Index)
EVI	Index ekonomické zranitelnosti (Economic Vulnerability Index)
ODA	Oficiální rozvojová pomoc (Official Development Assistance)
ODCs	Other Developing Countries

Seznam tabulek

Tabulka 1: Teorie absolutních výhod	13
Tabulka 2: Teorie komparativních výhod	14
Tabulka 3: Seznam Nejméně rozvinutých zemí, LDCs	35
Tabulka 4: Růst reálného HDP v LDCs v porovnání s jinými skupiny států.....	35
Tabulka 5: Růst reálného HDP v LDCs v porovnání s jinými skupiny států.....	36
Tabulka 6: Růst reálného HDP/obyv. v LDCs v porovnání s jinými skupiny států.....	36
Tabulka 7: Růst reálného HDP a růst reálného HDP/obyv. jednotlivých podskupin LDCs	37
Tabulka 8: Makroekonomické ukazatele v jednotlivých státech LDCs za rok 2011	44
Tabulka 9: Celkové vládní příjmy z daní jako podíl na HDP	47
Tabulka 10: Vládní výdaje na nákup zboží a služeb jako podíl na HDP (%)	47
Tabulka 11: Časová období před a po liberalizaci obchodu ve vybraných státech LDCs ..	49
Tabulka 12: Dopad liberalizace obchodu na ekonomiku LDCs.....	50
Tabulka 13: Míra komplikací při zakládání společnosti.	58
Tabulka 14: Výše požadovaného základního kapitálu	58
Tabulka 15: Čas potřebný k založení společnosti.	59
Tabulka 16: Poplatky a jiné náklady spojeny se založením společnosti.	60
Tabulka 17: Příliv FDI do států LDCs	62

Seznam obrázků

Obrázek 2-1 Složení indexu EVI, 2007	34
Obrázek 2-2 Past chudoby	38

Úvod

Již od dob dvou významných událostí, které měly vliv na vznik hospodářské politiky jako samostatné vědní disciplíny – Velké deprese konce třicátých let 20. století a publikování Obecné teorie zaměstnanosti, úroku a peněz (1936) J. M. Keynesem, se ekonomové dělí na dva tábory.

První z nich, vycházející z „oprášených“ myšlenek klasiků a neoklasiků, patří do idealizovaného liberálního (dokonale konkurenčního) světa, kde existují automatické vyrovnávací mechanismy, jež „čistí“ trh. Tyto mechanismy automaticky vyrovnávají nesoulad mezi nabídkou a poptávkou (např. na trhu statků jsou to pružné ceny a na trhu práce to jsou pružné mzdy apod.). Ekonomika se tak nachází v celkové rovnováze, zcela využívá své zdroje, které jsou efektivně alokovány, a neviditelná ruka trhu zajišťuje optimální stav. Úloha státu a potažmo hospodářské politiky, v rámci přístupu laissez-faire, je tady viděna především v umožnění trhu efektivně fungovat, tzn. ve vytvoření institucionálního rámce a vymezení vlastnických práv. Rozšíření tohoto minimalistického přístupu státu podle nich vede k nerovnováze, jež je způsobena vznikajícími netržními a vládními selháními. [33, s. 12]

Druhý tábor ekonomů přikládá mnohem větší význam tržním rigiditám, nedokonalostem a selháním. Odmítá názor, že trh je sám schopen regulace a obhájí význam úlohy hospodářsko-politických autorit v regulaci ekonomiky. Z makroekonomického hlediska je to stimulace agregátní poptávky prostřednictvím zásahů vlády, centrální banky a ostatních institucí. Z mikroekonomického hlediska je to především snaha o eliminaci tržních selhání a podpora přerozdělovacích procesů. Tato skupina ekonomů vychází z konceptu existence dokonale fungující, informované a efektivní vlády, která je schopná s minimálními náklady eliminovat tržní selhání. [33, s. 12]

Ve skutečnosti zde tedy stojí proti sobě princip ponechat prostor volnému působení trhu (dokonalý trh) liberálních ekonomů a princip maximalizovat úlohu vlády (dokonalá vláda) intervencionistů.

Realita však není tak jednostranná. Důležité je zde časové hledisko – liberální odůvodnění jsou platné v dlouhém období, intervencionisté mají pravdu zejména, co se týká rigidit v krátkém období. Všeobecně platí argumenty jak liberálů o existenci vládních selhání, včetně vlastních zájmů, časových zpoždění v rozhodování, nesoulad mezi ekonomickým a politickým cyklem (odmítání zásadních reforem na konci volebního období), tak argumenty intervencionistů o existenci selhání tržních, jako nerovnoměrné rozdělení důchodu, existence nerovnovážných stavů (např. hlubokých ekonomických krizí) atd.

Žádný stát v současnosti nepřistupuje k hospodářské politice ryze z liberálního či z ryze intervencionistického pojetí. Současné hospodářské politiky mají znaky obou těchto konceptů, přičemž některé státy více a některé méně apelují na vhodnost jednoho ze dvou konceptů.

Tato diplomová práce se zabývá státy rozvojového světa a klade si za cíl zjistit, který ze dvou koncepčních přístupů k hospodářské politice (liberální či intervencionistický) v těchto státech převládá a jak ovlivňuje jejich ekonomický výkon. Součástí tohoto cíle je návrh klíčových změn prováděných hospodářských politik, které by mohly pozitivně ovlivnit ekonomický růst v rozvojových státech.

Vzhledem k šíři tématu a rozsáhlosti skupiny rozvojových zemí se práce při své analýze věnuje specifické podskupině – tzv. nejméně rozvinutým zemím (angl. Least Developed Countries, LDCs).

S označením nejméně rozvinuté země se je možné setkat od roku 1971, kdy byla skupina LDCs jako okruh specifických rozvojových zemí ustanovena rozhodnutím Valného shromáždění OSN. Tyto země jsou charakteristické svou celkovou hospodářskou zaostalostí. Jejich obyvatelé řeší existenční otázky, nemají možnost akumulovat kapitál a nemohou se vymanit z koloběhu chudoby. [18, s. 7]

Většina odborných studií se tématu vztahu koncepčních přístupů k hospodářské politice a ekonomickým vývojem nejméně rozvinutých zemí nevěnuje. Z toho důvodu přispívá tato diplomová práce svým obsahem k teoretické základně, která by mohla být použita

ke hledání odpovědi na otázku, proč se státům v LDCs nedaří vymanit z pasti zaostávání a jak se vládní aparát podílí na tomto problému.

1 Teorie hospodářské politiky

Úkolem první kapitoly je vymezit cíle, nástroje a základní teoretická východiska tvorby hospodářské politiky a objasnit koncepční přístupy k hospodářské politice v pojetí liberálního a intervencionistického směru. Jelikož cílem práce je snaha odhalit a zhodnotit současné tendence v tvorbě hospodářské politiky v rozvojových zemích, poslouží tato kapitola jako výchozí bod pro pochopení této problematiky.

1.1 Definice hospodářské politiky

Hospodářskou politiku je možné pojímat ve dvojím smyslu. První aspekt hospodářské politiky chápeme jako přístup státu k ekonomice své země, jedná se o účelnou a praktickou činnost. Vláda navrhuje státní rozpočet, může navrhopvat nové daně, snižovat (zvyšovat) daně stávající atd.; centrální banka snižuje (zvyšuje) základní úrokové sazby, příp. ovlivňuje svými nástroji výši kurzu. Antimonopolní úřad zasahuje v případě porušení hospodářské soutěže (např. kartelovými dohodami, které uzavřely dominantní firmy) atd.

Druhý aspekt hospodářské politiky spočívá v jejím chápání jako teoretické disciplíny, která je zaměřena na rozbor probíhajících jevů, po kterém následují návrhy postupů k jejich řešení pomocí konkrétních nástrojů. O výběru nástrojů a o účelu jejich použití rozhoduje dominantní teoretické zázemí, ze kterého vláda čerpá. Pokud např. dojde k deficitu veřejných financí, může být tento schodek snížen buď zvýšením daní, nebo snížením veřejných výdajů, resp. oběma způsoby.

Teorie hospodářské politiky vychází především z makroekonomie. Obsahuje ale i poznatky z oblasti politiky, politologie, práva a veřejné správy. Hospodářská politika tedy hraničí mezi ekonomikou a politologií: z hlediska ekonomie hledá možnosti realizace zájmů jednotlivých ekonomických subjektů; z hlediska politologie formuje a vytváří souhrnný a sjednocený hospodářsko-politický systém. [1, s. 11].

Koncipování teorie hospodářské politiky vychází z několika inspiračních koncepcí.

1.1.1 Anglo-americká koncepce teorie hospodářské politiky

Anglo-americká koncepce chápe hospodářskou politiku jako krátkodobou konjunkturální politiku státu. Tomu odpovídá jak charakter cílů, kterými jsou - stabilita cen, stabilita měny, plná zaměstnanost a další aspekty ekonomické rovnováhy, tak i nástrojů - zejména fiskální a monetární opatření. Později se však u tohoto proudu setkáváme se snahou doplnit krátkodobé hledisko o dlouhodobý aspekt (problém ekonomického růstu). Toto učení bylo ovlivněno podmínkami britského a amerického hospodářství v té době, hlavním představitelem byl John Maynard Keynes (1883-1946). [33, s. 5]

1.1.2 Kontinentální koncepce teorie hospodářské politiky

Kontinentální zdroj chápe hospodářskou politiku jako systémotvornou funkci státu. Mezi cíle potom patří vytvoření takového mechanismu fungování ekonomiky, který vyžaduje minimální zásah státu do běžného chodu ekonomiky, nástroje hospodářské politiky mají obecnou platnost. Toto učení představují hlavně němečtí a švýcarští neoliberálové, kteří chápou hospodářskou politiku jako konstruktivní činnost státu. Vůdčími osobnostmi byli Walter Eucen (1891-1950) a Ludwig Erhard (1897-1977). [5, s. 10]

1.2 Teoretická východiska hospodářské politiky

Přibližně ve 30. letech dvacátého století se začíná hospodářská politika formovat jako samostatná vědecká disciplína. Odpovědí na otázku, proč je tato věda tak mladá, je skutečnost, že v době klasického liberalismu nebyla potřeba speciálně definovat postavení státu v hospodářství země, protože stát byl obyčejným účastníkem trhu, tak jako každý jiný ekonomický subjekt. Teprve období Velké hospodářské krize, ve 20. století, které bylo jistým selháním samoregulujícího se vývoje, ukázalo důsledek absence potřebné makroekonomické teorie jako základu stabilizační politiky. Toto dalo podnět ke vzniku úvah o možnostech státu při řešení nastalých problémů a tedy i ke vzniku hospodářské politiky jako vědy zkoumající tyto možnosti (tyto úvahy vycházely z učení J. M. Keynese a i z počátečních úspěchů plánovaného hospodářství, jichž bylo dosaženo v Sovětském

svazu). Během vývoje ekonomické teorie se začaly formovat dvě skupiny názorů na roli státu v hospodářském životě: skupina zastávající koncepci *intervencionistickou* (výrazné státní zásahy do ekonomiky) a koncepci *liberální* (minimální zásahy státu do ekonomiky).

Mezi teorie, ze kterých vychází *liberální hospodářská politika*, patří:

- učení fyziokratů,
- klasický liberalismus,
- neoklasické teorie a školy z nich vycházející,
- monetarismus

Mezi teorie, ze kterých vychází *intervencionistická hospodářská politika*, patří:

- učení merkantilistů,
- keynesianství a všechny školy vycházející z tohoto učení,
- teorie plánování. [1, s. 61]

1.2.1 Vývoj teorie hospodářské politiky od konce 15. století do poloviny třicátých let 20. století

Do tohoto období se nejčastěji zahrnuje merkantilismus, fyziokratizmus, klasická ekonomie, neoklasická ekonomie, institucionalismus a teorie plánování.

Merkantilismus je intervencionistický směr, který převládal v Evropě přibližně od počátků zámořských objevů téměř až do počátků průmyslové revoluce. Hlavní důraz merkantilisté kladli na snahu o budování národních států a o růst národního bohatství. Zdroj národního bohatství ztotožňovali s penězi (drahými kovy). Růstu bohatství, tedy zvyšování jejich zásoby, bylo možné dosáhnout pouze dvěma hlavními způsoby:

- těžbou na území daného státu (případně na území kolonií),
- zahraničním obchodem, za splnění podmínky aktivní platební bilance [2, s. 54].

To vedlo k ochranářské obchodní politice, tedy k omezování dovozů a k podpoře vývozu: byla zaváděna obchodní cla, vývozní subvence, devizové regulace a dokonce exportní monopoly. Merkantilisté, ve snaze zvyšovat export, pokládali za nutné snižovat domácí spotřebu (čím méně se spotřebuje, tím více se může vyvézt), proto kontrolovali mzdy a podporovali růst populace, s cílem spotřebovat méně a vyrobit více. Člověk byl „zdrojem“ výroby a individuální svoboda nebyla důležitá. [1, s. 42]

Liberální proud, který s sebou přinesl nový myšlenkový směr, tvrdě kritizoval merkantilismus a vedl k jeho zániku. Tento proud nazýváme *klasickou politickou ekonomikou*, která se vyvíjela od poloviny 17. století do poslední třetiny 19. století v Anglii a Francii.

Ve Francii byla klasická politická ekonomie představována *fyziokraty*, kteří tvrdili, že obchod nemůže zvětšit bohatství státu, protože při něm dochází pouze k výměně jedné formy hodnoty za druhou a soukromé vlastnictví je nutné k tomu, aby hospodářská činnost jednotlivců přinášela optimální výsledky. Rozhodujícím faktorem pro ně byla sama příroda a zemědělství, tedy že práce ve spojení s půdou přináší větší hodnotu, než jaká je do nich vložena. Fyziokraté prosazovali myšlenku „přirozeného řádu“ – jejich heslem bylo „laissez – faire“ (ponechme věcem volný průběh) – stát se měl omezit pouze na ty činnosti, které umožňují jeho fungování. Měl snížit daně, zabezpečit vzdělávání, budovat cesty a průplavy.

V Anglii byla klasická politická ekonomie představována *klasickou ekonomickou školou*, reprezentovanou především A. Smithem¹, R. T. Malthusem², D. Ricardem³, J. B. Sayem⁴ a

¹ Adam Smith (1723 – 1790) působil jako profesor morální filozofie na Glasgowské univerzitě. Vytvořil první systematické pojednání o politické ekonomii, kterou se snažil vybudovat podle vzoru Newtonovy mechaniky. Hluboce věřil v přirozený řád, který podle něj existuje v přírodě i ve společnosti.

J. S. Millem⁵. J. B. Say formuloval teorém o tom, že agregátní nabídka si vždy vytvoří stejně velkou agregátní poptávku (toto jeho tvrzení je známo jako Sayův zákon). Nedílnou součástí agregátní poptávky je spotřeba a investice. Pokles jedné z těchto komponent je kompenzován růstem druhé komponenty. Klesá-li spotřeba, rostou úspory a následně úspory se přemění v investice. Předpokládali tedy, že hospodářské krize nemají v těchto podmínkách šanci vzniknout a byly vysvětlovány působením vnějších faktorů (války, neúrody atd.).

Tímto teorémem se ekonomové řídili následujících 100 let a problém nedostatečné poptávky přestal být zkoumán. [1, s. 65]

Všichni klasikové, především A. Smith, vycházeli z učení o přirozeném, liberálním řádu, jehož autory byli J. Locke⁶ a D. Hume⁷.

V nejdůležitějším díle klasického liberalismu – *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*⁸ - vydaném v roce 1776, se první významný klasický ekonom A. Smith věnoval

² Robert Thomas Malthus (1766 – 1834) byl anglikánský duchovní, který působil jako profesor historie a politické ekonomie na East India College Company's v Haileybury. Je známý především svou populační teorií.

³ David Ricardo (1772 – 1823) byl úspěšný burzovní spekulant a pokračovatel díla A. Smitha. Známy je především jako autor teorie komparativních výhod a teorie pozemkové renty.

⁴ Jean – Baptiste Say (1773 – 1832), profesor politické ekonomie na Collège de France, navázal na dílo A. Smitha. Je považován za autora teorie výrobních činitelů. Především však je znám jako tvůrce zákona trhu (Sayův zákon), na základě toho vyvodil, že v ekonomice jako celku nemůže docházet ke krizím z nadvýroby nebo z podspotřeby.

⁵ John Stuart Mill (1806 – 1873), úředník Východoindické společnosti, se zabýval širokým okruhem problémů. Jeho nejznámější prací je učebnice *Zásady politické ekonomie* z roku 1848, která se používala na angloamerických univerzitách až do konce 19. století.

⁶ John Locke (1632 – 1704), anglický filozof, jehož názory silně ovlivnily klasické školy politické ekonomie a jenž se na jejím formování přímo podílel. Známy je rozpracováním kvantitativní teorie peněz.

⁷ David Hume (1711 – 1776), skotský filozof a blízký přítel A. Smitha. Přispěl k rozvoji klasické politické ekonomie.

problematice mezinárodního obchodu, protekcionismu a liberalismu. V tomto díle rozvíjel myšlenku trhu jako společenského mechanismu; zavedl pojem „neviditelná ruka trhu“ který ve své podstatě znamená to, že jedinec na svobodném trhu, který sleduje svůj vlastní zájem, zároveň podporuje blahobyt celé společnosti. Tedy zvyšuje-li svůj vlastní výnos, zvyšuje se i výnos celé společnosti, jelikož společnost se skládá z jednotlivců. V tomto díle uvádí příklad, který tento princip objasňuje: *„Není to laskavost řezníka, sládky nebo pekaře, kterým vděčíme za svůj oběd, ale je to jejich ohled na jejich vlastní zájem. Nespoléháme se na jejich lidskost, ale na jejich sebelásku a nikdy jim nezdůrazňujeme naše potřeby, ale jejich výhody.“* [3, s. 354]

O neviditelné ruce trhu se zmiňuje takto: *„Když se jedinec ze všech sil snaží použít svůj kapitál na podporu domácího průmyslu tak, aby výroba měla co největší hodnotu, pak nutně usiluje o to, aby roční příjmy společnosti byly co nejvyšší. Ovšemže většinou není jeho úmyslem podporovat veřejný zájem a ani neví, nakolik jej podporuje...myslí jen na svůj zisk a v tom, jako v mnohém jiném, jej vede neviditelná ruka, aby podporoval cíl, který neměl vůbec v úmyslu.“* [3, s. 355]

Kromě osobní touhy jedince zbohatnout považoval A. Smith za velmi významnou i dělbu práce a volný obchod jak uvnitř státu, tak i mezinárodně.

Podle představitelů klasické ekonomické školy by stát neměl být nečinný, jeho úloha by měla být soustředěna na tyto základní funkce:

- stát má chránit společnost před násilím a vnějším napadením,
- stát má zabezpečovat spravedlnost a chránit každého člena společnosti,
- stát má vytvářet podmínky pro konkurenční prostředí: chránit soukromé vlastnictví, likvidovat překážky volného vnitřního i zahraničního obchodu,

⁸ V originále An Inquiry into the Nature and Cause of Wealth of Nations.

- stát má udržovat veřejné instituce, budovat a udržovat některé veřejné práce, které by nemohly být budovány a udržovány v zájmu některého jednotlivce nebo skupiny. [1, s. 45]

A. Smith silně kritizoval merkantilisty za jejich postoj k mezinárodnímu obchodu tedy za jejich teorii, že pokud jedna země na mezinárodním obchodě vydělává, tak druhá musí logicky prohrávat. Smith naopak tvrdil, že mezinárodní obchod přináší prospěch oběma zúčastněným stranám. Dokazoval toto tvrzení ve své *teorii absolutních výhod*, která zjednodušeně říká, že země by se měla specializovat na výrobu té produkce, kterou je schopna vyrobit s nižšími náklady než jiné země. Následně tuto produkci bude vyvážet do jiných zemí a zároveň dovážet tu produkci, kterou naopak ostatní země vyrobí nejlevněji. Každá země se tedy specializuje na to, v čem je nejefektivnější.

Prvním předpokladem této teorie je uvažování pouze jednoho výrobního faktoru neboli tzv. pracovní teorie hodnoty, která říká, že hodnota výrobku je dána množstvím práce použité k jeho výrobě. Nejsou tedy zohledněny další faktory, jako je půda a kapitál. Druhým předpokladem je neexistence dopravních nákladů (které jsou velmi významným prvkem) a existence dokonale konkurenčního prostředí. [2, s. 48] Jako příklad, zjednodušeně popisující princip fungování této teorie, je vhodné popsat příklad vztahu dvou náhodně vybraných zemí a produktů.

Tabulka 1: Teorie absolutních výhod

Pracovní náročnost ⁹	Francie	Španělsko
Víno	100	150
Olivy	10	5

Zdroj: Kalínská, E. 2010, vlastní zpracování.

Předpokládá se, že na výrobu jednoho litru kvalitního vína potřebuje Francie 100 jednotek práce, zatímco Španělsko 150 jednotek práce. Na výrobu jednoho kilogramu oliv Francie potřebuje 10 jednotek práce a Španělsko jenom 5. Španělsko má tedy absolutní výhodu při produkci oliv, Francie při produkci vína. Na tyto výrobky by se tedy měly země zaměřit.

⁹ Podle teorie pracovní hodnoty, náklady a tím pádem i cena.

Ve Francii stačí k nákupu jednoho litru vína 10 kilogramů oliv, zatímco ve Španělsku je jich zapotřebí 30¹⁰. Víno je tedy ve Francii levnější než ve Španělsku, zatímco olivy jsou zde dražší. Závěr je tedy takový, že obě země by na vzájemném obchodu měly získat. Francie omezí pěstování oliv, jelikož jich na domácím trhu získá za jeden litr vína pouze 10 kilogramů, zatímco ve Španělsku jich získá 30. Vzroste tedy francouzská poptávka po olivách ze Španělska. Naopak Španělsko omezí produkci vína, jelikož na domácím trhu může směnit jeden litr vína za 30 kilogramů oliv, když to na trhu francouzském jich stačí pouze 10. Vzroste tedy španělská poptávka po víně z Francie. Tato skutečnost přivede k tomu, že se ustanoví určitý směnný poměr (oliv za víno). Oba státy budou chtít nastavit poměr nejvýhodnější pro ně. Když se poměr ustálí například na hodnotě 20 kilogramů oliv za 1 litr vína, obě ekonomiky na vzájemném obchodě získají.

Tato Smithova teorie měla však jeden významný nedostatek. Z jeho teorie vyplývalo, že za situace, kdy země nemá žádnou absolutní výhodu, zapojení do mezinárodního obchodu by pro ni nemělo význam. Tomuto závěru oponoval nástupce A. Smitha D. Ricardo a prohlásil, že i v tomto případě se zemi zapojení do mezinárodního obchodu vyplatí. V roce 1817 vydal dílo *Zásady politické ekonomie a zdanění*¹¹, ve které poprvé publikoval *teorii komparativních výhod*. Tuto situaci je vhodné opět názorně předvést pomocí dvou zemí a dvou produktů. [2, s. 48]

Tabulka 2: Teorie komparativních výhod

Pracovní náročnost ¹²	Japonsko	Jižní Korea
Automobily	6	2
Mobilní telefony	900	500

Zdroj: Kalínská, E. 2010, vlastní zpracování.

¹⁰ Jde o tzv. národní směnný poměr.

¹¹ V originále *On the Principles of Political Economy and Taxation*

¹² Podle teorie pracovní hodnoty, náklady a tím pádem i cena.

V tomto příkladu místo pracovní náročnosti použijeme produktivitu práce, tedy inverzní hodnotu pracovní náročnosti a zároveň bude platit princip čím vyšší hodnota, tím lépe (v porovnání s druhou zemí).

V našem případě vyrobí jedna jednotka práce v Japonsku buď 6 automobilů, nebo 900 mobilních telefonů, zatímco v Jižní Koreji buď 2 automobily, nebo 500 mobilních telefonů. Japonská ekonomika při výrobě obou komodit vykazuje absolutní výhodu. Však dle teorie D. Ricarda by se ale mělo oběma zemím vyplatit vzájemné obchodování. Národní směnný poměr v Japonsku činí 150 mobilních telefonů za 1 automobil a v Jižní Koreji 250 mobilních telefonů za 1 automobil. To znamená, že v Japonsku jsou relativně levnější automobily a v Jižní Koreji mobilní telefony. Budeme-li předpokládat, že se mezinárodní směnný poměr ustálí např. na hodnotě 200 mobilních telefonů za 1 automobil, měly by obě ekonomiky získat¹³. Pokud se nyní Japonsko vzdá výroby 1 200 mobilních telefonů, může uvolněná pracovní síla vyrobit navíc 8 automobilů. Ty lze na mezinárodním trhu směnit za 1 600 mobilních telefonů. Tím si japonská ekonomika polepší o 1/3. Naopak pokud se Jižní Korea vzdá výroby 8 automobilů, může uvolněná pracovní síla vyrobit 2 000 mobilních telefonů, jež lze na mezinárodním trhu směnit za 10 automobilů. Tím si ekonomika Jižní Koreji polepší o 25 %. Z toho vyplývá závěr, že obě ekonomiky si polepšily, ale znovu ne rovnoměrně. O míře tohoto přínosu rozhoduje nastavení mezinárodního směnného poměru.

Komparativní výhodou lze tedy chápat relativně největší absolutní výhodu¹⁴, nebo relativně nejmenší absolutní nevýhodu.¹⁵ [2, s. 50]

Neoklasická škola, která navazovala na klasickou školu, si udržela výsadní postavení až do Velké hospodářské krize. Charakterizovala snahou o udržení tržní rovnováhy. Neoklasici předpokládali, že národní hospodářství se skládá z dílčích trhů, směřujících vlastními

¹³ V případě, že se Japonsko bude věnovat výrobě automobilů a Jižní Korea mobilním telefonům.

¹⁴ Pokud má země při výrobě obou produktů absolutní výhodu.

¹⁵ Pokud má země při výrobě obou produktů absolutní nevýhodu.

vnitřními silami k rovnováze. Neoklasická ekonomie se lišila od klasické v tom, že měla statický charakter – politická ekonomie byla definována jako věda, zabývající se optimální alokací zdrojů. Nejznámějšími představiteli této teorie byli A. Marshall¹⁶ a V. Pareto¹⁷.

I když se neoklasikové zabývali také teorií blahobytu, zejména A. C. Pigou¹⁸, většina neoklasických ekonomů odmítla zapojování státu do přerozdělovacích procesů. [1, s. 65]

Institucionalismus, který vznikl na konci 19. století, kritizoval neoklasickou ekonomii pro její abstraktnost a individualistický koncept. Institucionalisté tvrdili, že je potřeba studovat instituce (společenské, právní, politické a ekonomické struktury, které jsou hlavními prvky ekonomického dění) a až následně monitorovat chování jednotlivců. Pozoruhodný byl názor ekonoma J. K. Galbraitha¹⁹ na trhy; podle něj význam trhů klesal a naopak vliv velkých institucí (korporací, odborových organizací a vládní byrokracie) rostl.

V druhém desetiletí 20. století se zformoval do jisté míry extrémní intervencionistický směr v hospodářské politice – *národohospodářské plánování*. Po Říjnové revoluci v Rusku v roce 1917 začala éra centrálního plánování: radikální forma vládnutí, prostřednictvím převzetí veškeré moci dělnickou třídou a vytvořením společenského vlastnictví.

V systému národohospodářského plánování jsou „vyhubené“ tržní vztahy a jednotlivé funkce trhu jsou nahrazeny všemocnou centrální autoritou, která substituuje tržní

¹⁶ Alfred Marshall (1842 – 1924), profesor ekonomie na Cambridgeské univerzitě, byl zakladatelem cambridgeské neoklasické ekonomie. Orientoval se především na problematiku tvorby tržních cen na dílčích, navzájem oddělených trzích.

¹⁷ Vilfredo Pareto (1848 – 1923), italský profesor na univerzitě v Lausanne, významně rozpracoval teorii celkové rovnováhy. Definoval také „optimální blahobyť“ jako stav, kdy není možno zvýšit blahobyť kteréhokoli ekonomického subjektu, aniž by se nesnížil blahobyť subjektu jiných (Paretovo optimum).

¹⁸ Arthur Cecil Pigou (1877 – 1923), profesor ekonomie na Cambridgeské univerzitě je zakladatelem ekonomie blahobytu.

¹⁹ John Kenneth Galbraith (1908 – 2006), americký profesor ekonomie na univerzitě v Harvardu, vytvořil mj. koncepci vyvazující síly, která umožňuje obnovit tržní rovnováhu i v podmínkách existence monopolu a oligopolu.

rozhodnutí. Základním plánovacím postupem je bilancování zdrojů a potřeb. Informace potřebné k sestavování plánů jsou v tomto případě získávané od podřízených subjektů, které s cílem obdržet méně úkolů ke splnění tyto informace zkreslují. Z čehož vyplývá, že tento koordinační proces je neefektivní, chybí mu zpětná vazba a vede k systematickým chybám. [1, s. 67]

1.2.2 Keynesovská hospodářská politika

Keynesovská hospodářská politika byla především uplatňována od konce 30. let do konce 70. let dvacátého století. Toto období je spojováno s učením britského ekonoma J. M. Keynes²⁰, které se stalo důležitým mezníkem ekonomické vědy. Svými teoretickými koncepcemi zdůvodňoval význam státních zásahů do ekonomiky založených na rozpočtové, peněžní a úvěrové politice na makroekonomické úrovni. [4, s. 245]

Jedním z hlavních děl J. M. Keynes²⁰ byla práce *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*²¹ publikovaná roku 1936. V ní J. M. Keynes formuloval teorii o tom, že tržní ekonomika ve svém vývoji prodělala takové změny, které jí ve 20. století znemožňují fungovat na základě samoregulačních tržních sil, aniž by riskovala nebezpečí recesí a depresí [4, s. 248].

Keynesova teorie vycházela z předpokladů, že v krátkém časovém období se ekonomika nachází v rovnováze při neúplném využívání zdrojů. Proto Keynes považoval za nutné ji doplnit o takovou stabilizační hospodářskou politiku státu, která by umožnila vytvoření podmínek pro plné využívání ekonomických zdrojů. Příčinu neúplného využívání zdrojů

²⁰ John Maynard Keynes (1883 – 1946), britský ekonom, který působil jako profesor na Kings College v Cambridge. Keynesovo učení, zejména jeho dílo *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz* se stalo podkladem pro keynesovskou makroekonomii, která se stala převažující makroekonomickou teorií až do poloviny 70. let. Jeho reformní ekonomická teorie ve svých důsledcích požaduje stabilizaci vnitřní nestabilní tržní ekonomiky pomocí státních zásahů.

²¹ V originále *The General Theory of Employment, Interest and Money*.

Keynes viděl v nedostatečně efektivní poptávce. Tímto svým názorem popíral Sayův zákon a tvrdil, že klasikové podcenili problém agregátní poptávky a formuloval teorii efektivní poptávky, která se stala jeho velkým přínosem ekonomické teorii. Keynes zdůvodnil recesi a nedobrovolnou zaměstnanost nedostatečně efektivní poptávkou, která je způsobená nestabilitou investic v důsledku klesající ochoty podnikatelů investovat, protože ztratili důvěru, že jejich investice přinesou zisky. Základním nástrojem státního zásahu měla být podle Keynesa fiskální politika, která měla stimulovat agregátní poptávku využitím jak výdajové, tak příjmové stránky státního rozpočtu. Tedy, pokud se ekonomika nachází ve fázi recese, státní výdaje by se měly zvyšovat a to i za cenu deficitu státního rozpočtu (zvýšení transferových plateb, subvenční politika atd.) a naopak, pokud je ekonomika ve fázi konjunktury, měly by se zvyšovat daně a další příjmy do státního rozpočtu s cílem ho vyrovnat a vytvořit rezervu.

Je zřejmé, že Keynesovská hospodářská politika znamenala revoluci v těchto názorech:

- vyrovnanost státního rozpočtu nebyla bezpodmínečně nutná, protože k dosažení plné zaměstnanosti se může využít nástroj deficitního státního rozpočtu,
- emise peněz se stala zdrojem levného úvěru, který podporoval investování.

Zmíněné principy v praktické aplikaci vedly ke zvýšení rozpočtového deficitu a státního dluhu. Následně keynesovská hospodářská politika vedla i k růstu inflace.

Po druhé světové válce se na základě Keynesovy teorie rozvinula Neokeynesovská makroekonomie (Velká neoklasická syntéza), která usilovala o přiblížení Keynesovy teorie neoklasické ekonomii a spojila upravenou Keynesovu makroekonomii s neoklasickou mikroekonomií. Hospodářská politika odrážející tuto teorii byla založena především na Phillipsově křivce. To znamená, že Keynesovský ideál plné zaměstnanosti byl zde nahrazen zaměnitelností mezi inflací a nezaměstnaností.

1.2.3 Směry v hospodářské politice po selhání keynesovsky orientované hospodářské politiky

V 70. letech 20. století ekonomickou scénu ovládli tvrdí odpůrci keynesovství monetaristi, pro které jedním ze základních ekonomických cílů byla měnová stabilita. *Monetarismus* kladl důraz na automatické tržní mechanismy, které jsou samy schopny udržovat ekonomiku v optimálním stavu.

Za významného představitele monetarismu je považován M. Friedman²². Spolu s dalšími představiteli Chicagské školy vyvinuli teorii, ve které je kvantitativní teorie peněz propojena s širšími souvislostmi makroekonomické teorie, především s obecnou teorií cen²³. Pravidlo stálého tempa růstu peněžní zásoby, kdy peněžní zásoba by měla růst proporcionálně s růstem potenciálního produktu, je základním doporučením monetaristů. Mezi další doporučení patří: snižování daňového zatížení, které povede ke stimulaci podnikatelské aktivity, snižování podílu státního dluhu na HDP a vyrovnanost státního rozpočtu. Tímto je hospodářská politika opět směřována na stimulaci agregátní nabídky formou podpory soukromého sektoru. [1, s. 70]

Odlišná teorie hospodářské politiky, *Ordoliberalismus*, která má své počátky ve 30. letech 20. století na univerzitě ve Freiburgu, formulovala hospodářský řád²⁴ jako jednotu dvou principů: princip konstruuující a regulující. Podle ordoliberalistů existuje úzké propojení mezi právním řádem a hospodářským řádem. Hospodářský řád se má utvářet pomocí pravidel a institucí, které tvoří rámcové podmínky pro hospodářské a sociální chování.

²² Milton Friedman (1912-2006), profesor ekonomie na Chicagské univerzitě a nositel Nobelovy ceny za ekonomii v r. 1976, se zabýval teorií peněz a monetární politikou. Rozpracoval také teorii lidského kapitálu, teorii spotřební funkce, na jejímž základě definoval hypotézu permanentního důchodu, rehabilitaci kvantitativní teorie peněz a koncepcí přirození míry nezaměstnanosti.

²³ Do obecné teorie cen zahrnuje Friedman teorii poptávky, analýzu užítku za nejistoty, vztah mezi nabídkovou křivkou a nákladovou křivkou a odvozenou poptávkou.

²⁴ Stát má utvářet řád, který je nepostradatelný pro fungování svobodných trhů, protože řád se sám nevytvoří ani neudrží.

Ordoliberalismus se stal základem sociálně tržního hospodářství v poválečném Německu. Slovo *sociální* zde znamenalo, že směřování k výkonnosti ekonomiky má za cíl prospěch spotřebitele. [1, s. 71]

Dalším východiskem pro formování hospodářské politiky je *nová klasická makroekonomie* (označovaná též jako teorie racionálních očekávání), která se rozvinula v 70. letech dvacátého století. Tato teorie se ve značné míře shoduje s přístupy monetaristů, ale liší se v tom, že monetaristé pracují s adaptivními očekáváním, představitelé nové klasické makroekonomie naopak s očekáváním racionálními. Noví klasikové vyslovili hypotézu, že státní zásahy do ekonomiky jsou neúčinné, pokud jsou očekávané.

Nová keynesiánská ekonomie, která začala vznikat téměř ve stejnou dobu s novou klasickou makroekonomií. Zabývala se především rigiditou mezd a cen. Příčiny těchto nepružností mají institucionální povahu (např. tvorba mezd nevychází z dohod mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, ale je institucionalizována kolektivní smlouvou mezi zaměstnavateli a odbory).

Jak vyplývá z této kapitoly, volba nástrojů a cílů hospodářské politiky vychází z určité koncepce navazující na myšlenkový proud, ke kterému se vláda dané země hlásí. Hospodářsko-politická koncepce je tedy soubor názorů, které orientují tvůrce hospodářské politiky. Mezi základní hospodářsko-politické koncepce řadíme koncepci liberální a intervencionistickou.

Liberální hospodářsko-politická koncepce je založena na názoru, že všechny hlavní ekonomické otázky (co, jak a pro koho vyrábět) jsou řešeny prostřednictvím tržního mechanismu. Zásahy státu v tomto smyslu jsou nežádoucí a je zdůrazňováno, proč by vláda neměla do ekonomiky zasahovat. Předpoklady této koncepce jsou následující:

- cenový mechanismus a konkurenční prostředí způsobují, že tržní systém umožňuje zajišťovat optimální alokaci zdrojů a zároveň nejlepší uspokojení spotřebitelských preferencí,
- sledování individuálního zájmu jedince přináší užitek celé společnosti,

- tržně orientovaná společnost přispívá ke vzniku podnikavosti, iniciativy a dynamiky tržních subjektů.

Role státu je tedy omezena jenom na vnitřní a vnější zabezpečení, ochranu vlastnických práv a ochranu rámcových podmínek nutných pro správné fungování trhu. [1, s. 76]

Intervencionistická hospodářská koncepce se s liberální koncepcí shoduje v tom, že koordinace ekonomických činností pomocí trhu je hlavním procesem, který v ekonomice probíhá. Nicméně intervencionistická koncepce připouští, že v oblastech, kde tržní mechanismus selhává, má hospodářská politika velký prostor. Měla by tedy zasahovat, aby tržní systém mohl spolehlivě fungovat. Stát by tedy měl zasahovat, jedná-li se o:

- veřejné statky; stát by neměl zabezpečovat jen vnitřní a vnější bezpečnost, ale i pečovat o infrastrukturu (dopravní sítě, školství, zdravotnictví),
- udržení konkurence na jednotlivých trzích,
- životní rizika (ztráta pracovního místa, pracovní úrazy atd.),
- přerozdělování důchodu a majetků (tržní systém je rozděluje nerovnoměrně), atd.

Jak již bylo uvedeno dříve v této práci, intervencionistická koncepce jako praktická hospodářská politika se projevovala zhruba od 30. do 70. let dvacátého století a čerpala hlavně z Keynesovy makroekonomické teorie. Hlavními jejími znaky jsou:

- plná zaměstnanost,
- regulování celkové poptávky prostřednictvím státních výdajů a daní,
- nástroje fiskální politiky jsou upřednostňovány před nástroji monetárními,

- orientace na krátkodobý časový horizont. [1, s. 78]

1.3 Subjekty hospodářské politiky

Jako nositelé hospodářské politiky jsou označovány ty subjekty, které se aktivně podílí na tvorbě, provádění a kontrole hospodářské politiky. Lze je rozdělit do několika skupin:

1. nadnárodní organizace – Světová banka, WTO, MMF, OSN, orgány EU,
2. národní nositelé - zákonodárné instituce (parlament), vládní instituce (vláda, ministerstva či jiné státní instituce, např. celní orgány),
3. veřejná sféra – ČNB, Úřad pro kontrolu hospodářské soutěže, Hospodářská komora, Nejvyšší kontrolní úřad,
4. soudní instituce, jež zaručují vymahatelnost zákonem stanovených pravidel,
5. soukromá sféra – odbory, politické strany, zájmové skupiny. [5, s. 37]

1.4 Cíle hospodářské politiky

Za základní vrcholový cíl hospodářské politiky se považuje *maximalizace společenského blahobytu*.

Není však jednoduché tento cíl formulovat a určit, co je jeho „měřítkem“. Může to být např. velikost vytvořeného HDP na obyvatele. Existují ale i jiné názory, a proto odpověď na tuto otázku není jednoznačná a vyvolává další diskuze.

Za další cíl se považuje dodržování základních *společenských hodnot*. Těmito základními společenskými hodnotami jsou:

1. Svoboda – všichni musí mít stejná práva a musí být stejně chráněny před útlakem jiných i před útlakem státu.
2. Spravedlnost – rozdělení výsledků z dosažených cílů mezi jednotlivce na základě zásluh. Stejná odměna za stejnou námahu, a na základě potřeb – sociální pomoc, přídavky.
3. Jistota - jedinec by si měl být jistý svoji svobodou.
4. Pokrok - změna na vyšší kvalitativní úroveň.
5. Nezávislost - suverenita a zodpovědnost za svoje činy.
6. Demokracie - je chápána jako základní pravidlo politických procesů, jako princip, který je podkladem pro dosažení součinnosti v praxi)
7. Racionalita - kritérium hodnocení společenských a ekonomických procesů, souvisí s nejlepší možnou realizací cílů).[1, s. 85]

Z toho vyplývá, že maximalizace společenského blahobytu a základní společenské cíle sice jsou „nejvyššími“ cíli, nejsou však jednoznačně vyjádřeny, nelze z nich identifikovat praktický postup pro aplikaci závazných kroků v hospodářské politice. Existují však *tradiční cíle hospodářské politiky*, které jsou konkrétní, věcné a mají ekonomickou povahu. Zmíněnými cíli jsou:

1. Vyvážený a stabilní ekonomický růst.
2. Nízká míra nezaměstnanosti.
3. Nízkou a stabilní inflace.
4. Vnější rovnováha. [1, s. 85]

1.5 Nástroje hospodářské politiky

Volba nástrojů hospodářské politiky představuje jedno z hlavních hospodářsko-politických rozhodnutí. Mezi nástroje hospodářské politiky patří:

1.5.1 Monetární politika

Monetární politika je souborem opatření a zásad, které mají prostřednictvím měnových nástrojů prosazovat plnění měnových cílů. Monetární politika je nástroj v rukou centrální banky a jejím základním cílem je hlídání a aktivní působení na míru znehodnocení peněz - inflaci. Centrální banka se zaměřuje především na:

- kontrolu množství peněz v ekonomice;
- regulaci úrokových měr,
- stanovení podmínek úvěrování.

Monetární politika může být v zásadě:

- expanzivní - zvyšování nabídky peněz v ekonomice,
- restriktivní - snižování nabídky peněz v ekonomice. [34]

1.5.2 Fiskální politika

Fiskální politika je nástrojem hospodářské politiky v rukou vlády.

Cíle fiskální politiky:

- udržovat ekonomický růst a vysokou zaměstnanost,
- napomáhat zachování cenové stability,
- utlumit výkyvy hospodářského cyklu.

Jedno z možných členění rozlišuje nástroje fiskální politiky podle toho, zda je k jejich použití potřebné jednorázové schválení parlamentem či nikoliv.

Vestavěné stabilizátory působí v hospodářství automaticky a nevyžadují žádná další rozhodnutí státních orgánů. Implementují se, aby napomáhaly trhu zajistit efektivní využití výrobních zdrojů a aby skutečně vyrobený produkt se co nejméně odchyloval od potencionálního produktu. Patří sem zejména:

- princip progresivní daně z příjmu,
- princip pojištění v nezaměstnanosti a sociální transfery,
- existence subvencí do zemědělství,
- státní výkup zemědělských přebytků.

Záměrná opatření (diskreční politika) jsou konkrétní jednorázová nebo krátkodobá opatření vyžadující schválení parlamentem, např. změna daňových sazeb, změny ve struktuře výdajů, změny ve výši položek rozpočtu. Patří sem zejména:

- veřejné práce a výdajové programy,
- programy vytváření nových pracovních míst financovaných vládou,
- konkrétní změny míry zdanění fyzických a právnických osob,
- konkrétní změny v rychlosti amortizace (odpisů),
- konkrétní výše sociálních dávek a transferových výdajů,
- změny ve výši výdajů na státní správu apod.

Expanzivní fiskální politika (snížení čistých daní, zvýšení vládních nákupů zboží a služeb):

- podporuje růst agregátní poptávky,

Restriktivní fiskální politika (zvýšení čistých daní, snížení vládních nákupů zboží a služeb):

- snižuje agregátní poptávku. [34]

1.5.3 Důchodová a cenová politika

Vývoj cen a mezd je obvykle pečlivě sledován státem. Stát působí na ceny výrobních faktorů a na ceny zboží a služeb, dochází k ovlivňování výše mezd a k regulaci cen.

Vláda přímo ovlivňuje výši mezd ve státním sektoru. V privátní sféře může stát dočasně využít administrativní regulace celkového objemu vyplacených mezd. Za formu regulace se může považovat i minimální mzda nařizována státem.

Svémi nařízení může stát stanovit u vybraných druhů zboží a služeb cenové stropy (elektrina, plyn, nájemné v bytech, voda, telekomunikační poplatky apod.) nebo minimální nákupní ceny (především při výkupu zemědělských produktů od zemědělců zpracovatelskými firmami).

Tato regulace na jedné straně chrání sociální smír, na druhé straně je však narušením fungování zákona nabídky a poptávky a plodí řadu neefektivností. [34]

1.5.4 Vnější hospodářská politika

V užším slova smyslu je vnější hospodářská politika chápána jako disciplína, jejíž snahou je prostřednictvím zahraničně-obchodních vztahů zabezpečit vnější ekonomickou rovnováhu; v širším slova smyslu je vnější hospodářská politika definována jako politika, která k zajištění této rovnováhy směřuje ve formě vyrovnané platební bilance a zajištění optimálního devizového kurzu. [1, s. 191]

Tato diplomová práce se zabývá hospodářskou politikou v jejím užším pojetí, tedy jako zahraničně-obchodní politikou státu. Rozlišit mezi obchodní politikou a zahraničně-obchodní politikou je v důsledku rostoucích globalizačních tendencí složité, a proto se již v praxi neužívá. V této diplomové práci se používá pojem obchodní politika ve smyslu prostředků státu k regulování vnějších ekonomických vztahů [2, s. 92]

Vliv obchodní politiky na ekonomiku státu je dán její mírou otevřenosti²⁵ a zapojením do mezinárodního investování. Tyto míry jsou obecně dány rozměrem ekonomiky, tedy čím je vnitřní trh menší, tím je zpravidla větší otevřenost ekonomiky. Při shodné velikosti trhů pak obecně platí, že vyspělé státy mají větší podíl zahraničního obchodu na HDP. [2, s. 93]

V moderním globalizovaném světě, kde se neustále zesilují a prohlubují obchodní vztahy, obchodní politiky všech států tvoří prostředí pro podnikatelské subjekty, jejichž obchodní aktivity přesahují rámec jedné země. Prostřednictvím nástrojů obchodní politiky, kterými je vnitřní trh buď otevírán, nebo chráněn, jsou utvářeny podmínky, ve kterých se rozvíjí (či naopak upadají) domácí průmysl, zemědělství, služby atd. [2, s. 93]

V procesu historického vývoje obchodní politiky se vymezily její dva základní směry: *liberalismus*²⁶ a *protekcionismus*²⁷, přičemž obchodní politika státu je vždy kombinací těchto dvou směrů. Míra poměru liberalismu a protekcionismu je závislá na řadě faktorů a na jejich historických projevech.

Pojmu *liberalismus* se věnuje již předchozí text práce, na tomto místě, se však tento pojem rozebírá v užším slova smyslu, tedy definuje liberalismus jako odstranění překážek obchodu, obchodních překážek tarifního i netarifního charakteru, otevření všech částí vnitřního trhu zahraniční konkurenci a úplné odstranění proexportních, přímých i nepřímých podpor státu ve všech oblastech ekonomiky. Cílem liberalizace je dosáhnout volné mezinárodně-obchodní výměny bez intervence státu. Liberalizace může na ekonomiku působit jak pozitivně, tak negativně. Liberální přístup vede k propuštění zahraničních dopadů na výrobovou základnu na domácím trhu, k její změně, ke zvýšení konkurence, k růstu specializace ekonomiky, k dělbě práce a k realizaci komparativních výhod. V neposlední řadě liberalizace vede i ke snížení spotřebitelských cen, k jejich

²⁵ Mírou otevřeností se rozumí podíl ukazatele zahraničního obchodu (exportu, importu nebo jeho obratu) k nominálnímu HDP, nebo se také uvádí jako ukazatel objemu exportu či importu na obyvatele za rok.

²⁶ Z latinského *libertas* = svoboda.

²⁷ Z latinského *protection* = ochrana.

stabilizaci, může eliminovat růst inflace, ale zároveň může docházet ke snížení mezd a zvýšení nezaměstnanosti. Může také docházet k tomu, že se ekonomika stane více zranitelná v souvislosti s rostoucí závislostí na strategických dovozech a k monopolnímu ovládnutí trhu zahraničním dovozcem. [2, s. 94]

Protekcionismus (ochranářství) je směr v obchodní politice, který naopak chrání domácí ekonomiku před vnějšími vlivy. Stejně jako u liberalismu není možné jednoznačně určit charakter vlivu ochranářských opatření na ekonomiku, zda jsou více pozitivní či negativní. Obecně se však má za to, že protekcionismus vede k zachování výrobní struktury a úrovně výrobní základny, k ochraně strategických odvětví a technologií, k potlačení konkurence na vnitřním trhu a tím k pomalejšímu technickému a technologickému rozvoji, v důsledku nízké konkurence také dochází ke zvyšování cen, zvýšení inflace a k nižším přínosům z komparativních výhod. Zároveň se zvyšuje zaměstnanost a ekonomika se stává soběstačnější a nezávislá na zahraničních zdrojích. [2, s. 94]

K tomu, aby stát mohl uplatnit své záměry ohledně obchodních vztahů se zahraničím, nebo ohledně vytváření podnikatelského prostředí uvnitř samotného státu, existuje řada nástrojů, které lze členit z několika hledisek. Hlavní členění řadí nástroje do dvou skupin: na ochranu vnitřního trhu a pro podporu vývozu. Z hlediska funkcí se nástroje rozlišují na tarifní a netarifní. Z obchodně-politického pohledu je členíme na autonomní a smluvní. Při jejich aplikaci se vždy jedná o kombinaci těchto nástrojů. [2, s. 95]

1. Smluvní nástroje obchodní politiky

Základem smluvních nástrojů je mezinárodní smlouva uzavřená mezi zeměmi, kterou jsou tyto země povinné dodržovat a která stanovuje obchodní systém těchto partnerských zemí. Tyto smlouvy dělíme na bilaterální (smlouvy mezi dvěma zeměmi) a multilaterální (smlouvy mezi více zeměmi).

Mezi smluvní nástroje např. patří:

- obchodní smlouvy – velmi formální ujednání mezi dvěma státy, jsou dlouhodobější, rámcovější a obecnější nežli obchodní dohody,

- obchodní dohody – upřesňují obchodní smlouvy, jsou konkrétní a krátkodobější, uzavírají se zpravidla na 1 rok,
- platební dohody – řeší způsob vzájemného vyrovnání pohledávek a závazků. Určují měnu, úročení atd. Jsou uzavírány ve volně směnitelných měnách nebo clearingově,
- výměnné obchody (barter) – vývoz v určité hodnotě je podmíněn dovozem v téže hodnotě.,
- smlouvy o integračním seskupení – cílem je využít výhody plynoucí se specializace, dělby práce a komparativních výhod,
- všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT) – je to jedna z nejdůležitějších ekonomických dohod týkajících se mezinárodního obchodu. [1, s. 195]

2. Autonomní nástroje obchodní politiky

Autonomní nástroje jsou implementovány do obchodní politiky na základě jednostranného rozhodnutí státu. Jsou v zásadě primárními nástroji a jsou k nim tradičně přiřazována cla. V současné době však státy upravují autonomně svou obchodní politiku jen v těch částech, ve kterých nejsou vázány mezinárodní smlouvou. Clo je tedy autonomní nástroj pouze v případě všeobecné celní sazby; ostatní sazby vycházejí ze smluvních ujednání nebo pravidel.

Clo je *tarifní nástroj* obchodní politiky. V podstatě se jedná o peněžitou částku, která je vybírána za zboží při přechodu celní hranice. Prostřednictvím cla se tedy mění cena vyváženého a dováženého zboží. Cla jsou systematicky vybírána, jejich sazby jsou předem dány, a to na určité předem stanovené období právním předpisem státu. Dělit cla můžeme podle různých kritérií:

- z hlediska účelu lze cla dělit na finanční a ochranná. Cílem finančních cel je příjem do státního rozpočtu. Cílem cel ochranných je ochrana trhu před zahraniční

konkurencí a patří sem cla: vyrovnávací – cílem je eliminovat výhody poskytnuté na zahraniční výrobky cizím státem; odvetná – v reakci na zavedení cel jiným státem; prohibitivní – cílem je znemožnit dovoz určitého zboží; negociační – pro zlepšení vyjednávací pozice pro obchodní jednání; antidumpingová – na dovezené zboží, jehož cena (za kterou se prodává) je nižší, než jsou náklady na jeho výrobu,

- z hlediska směru, kterým přechází zboží hranice, dělíme cla na: dovozní – cílem je znevýhodnit a snížit dovoz; vývozní – cílem je zamezit vývoz určitého zboží; tranzitní – cílem je jen příjem do státního rozpočtu,
- z hlediska způsobu výpočtu a způsobu vybírání lze cla dělit na: valorická – vypočítávají se procentem z celní hodnoty zboží; specifická – pevnou částkou za specifickou fyzickou jednotku zboží; diferenciovaná – vypočítávají se jako kombinace předchozích dvou způsobů. [1, s. 197]

Netarifní překážky obchodu jsou všechna opatření (kromě cel), která mohou nějakým způsobem ovlivnit podmínky obchodu. Jejich seznam je velmi obsáhlý. UNCTAD třídí tyto opatření následně:

- para-tarifní opatření – dodatečné daně a přírážky (např. daň z devizových operací), vnitřní daně a přírážky uvalované na dovoz, povinné celní ohodnocení dovozu.
- opatření cenové kontroly – administrativní stanovení cen, dobrovolná omezení vývozních cen, různé přírážky k cenám, antidumpingová opatření, vyrovnávací opatření,
- finanční opatření – žádost o placení předem, souběžně existující různé směnné kurzy, restrikce na devizové alokace, regulace způsobu placení za dovoz, opoždění devizových plateb,
- automatická licenční opatření – automatické licence, sledování dovozu,

- kvantitativní opatření – neautomatické licence, kvóty, zákazy dovozu, omezení vývozu,
- monopolistická opatření – stanovení jediné dovozní organizace, povinné využití národních služeb (např. pojištění a doprava),
- technická opatření – technické regulace, inspekce před naloděním. [6, s. 33 - 35]

Do kategorie nástrojů *na podporu vývozu* patří subvence státu do výroby vývozního zboží, subvence vývozu, výroby, daňové úlevy s vazbou na vývoz, státem garantované úvěry a pojištění vývozu, poskytování informací, vývozní služby a vývozní marketing a také kombinace subvencí, obecně známá pod pojmem investiční pobídky. Poskytování subvencí jako finančních příspěvků je limitováno mnohostrannými obchodními ujednáními.

2 Obecná charakteristika nejméně rozvinutých zemí (Least Developed Countries, LDCs)

Tato kapitola předkládá seznam nejméně rozvinutých zemí a základní kritéria pro jejich zařazení do skupiny LDCs. Také uvádí ekonomický vývoj těchto zemí a zásadní problémy, se kterými se potýkají.

2.1 Klasifikace LDCs

Kritéria hodnocení LDCs se stejně jako jejich seznam (Tabulka 1) průběžně mění. Za správu LDCs je odpovědná Komise pro populaci a rozvoj OSN (Commission on Population and Development, CPD), která působí v rámci Ekonomické a sociální rady OSN (ECOSOC, Economic and Social Council). Představitelé CPD, kterými jsou přední světové odborníci z různých oblastí (ekonomové, sociologové, bankéři, politici apod.) se schází zpravidla jednou ročně v sídle OSN v New Yorku. Projednávají současný vývoj států LDCs, provádí aktualizaci hodnotících kritérií a každé tři roky pak revizi seznamu LDCs. Poslední revize byla provedena v roce 2012.

Aktuální kritéria zařazení státu do skupinu LDCs jsou následující:

- 1) Hrubý národní důchod – HND/obyvatele, (GNI per capita)

K zařazení mezi LDCs je potřeba, aby průměrný HND/obyvatele za tříleté období byl nižší než 992 USD. Hranice k vyřazení ze skupiny LDCs byla stanovena na 1 190 USD. Tato hodnota je zhruba o 20 % vyšší než hranice pro vstup, což má zabránit situacím, kdy by země opustila seznam LDCs a záhy se do něj vrátila jen kvůli krátkodobému poklesu HND/obyvatele způsobenému např. vnějšími šoky. [35, s. 93], [8, s. 4].

- 2) Index lidských zdrojů (HAI, Human Assets Index)

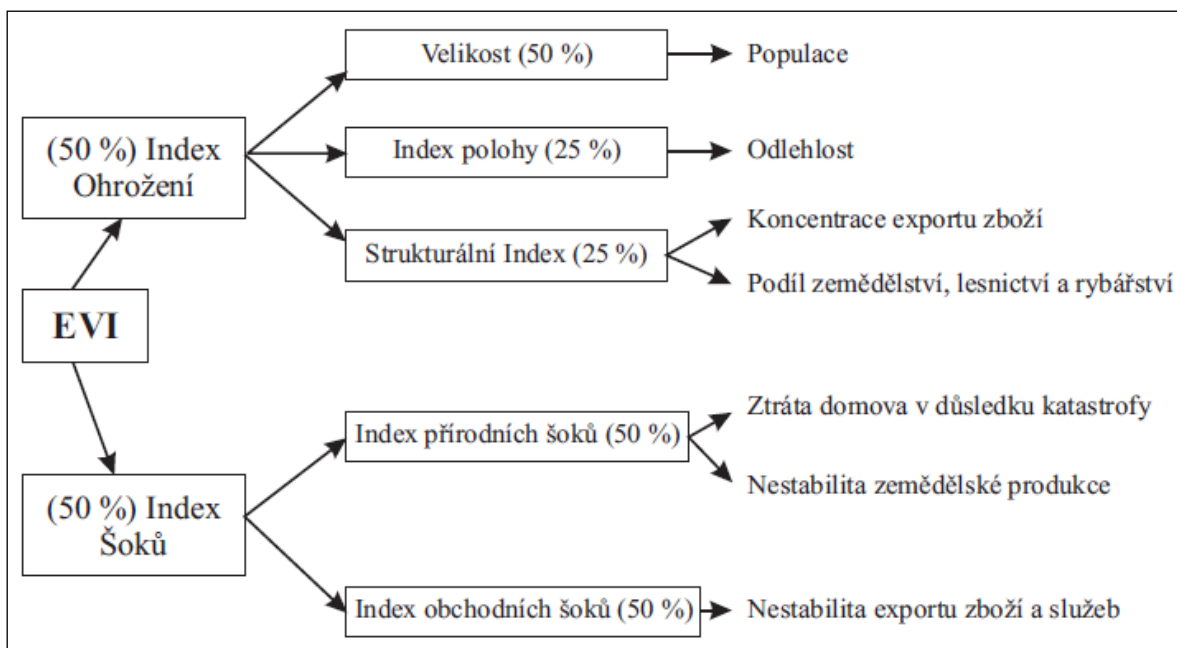
Kromě nízkého HND/obyvatele je pro státy LDCs také charakteristická nízká úroveň lidského kapitálu. K jejímu zjištění se používá index HAI, který se vypočítává jako průměr:

- Procenta podvyživené populace.
- Úmrtnosti dětí do 5 let.
- Procenta dětí studujících na středních školách.
- Gramotnosti dospělého obyvatelstva.

Hodnota HAI musela být v roce 2012 nižší než 60 pro vstup a vyšší než 66 pro výstup země ze skupiny LDCs. [35, s. 93], [8, s. 4].

3) Index ekonomické zranitelnosti (EVI, Economic Vulnerability Index)

Obsah EVI zobrazuje Obrázek 1. Pro vstup do skupiny LDCs musí být hodnota EVI vyšší než 42 a pro výstup nižší než 39. (r. 2012)

Obrázek 2-1 Složení indexu EVI, 2007

Zdroj: Sýkora, 2008

Zařazení státu do seznamu LDCs znamená dosažení všech tří kritérií, maximální počet obyvatel nepřevyšující 75 milionů a vláda této země musí se zařazením souhlasit. Jelikož ze vstupu do LDCs plyne značná negativní image, se například Ghana v roce 1990 rozhodla do LDCs nevstupovat. [35, s. 93]

Naopak pro vyřazení z LDCs je postačující pouze splnění dvou z výše uvedených podmínek. Země je Komisí doporučena k vyřazení ze skupiny LDCs teprve tehdy, když požadovaná kritéria splňuje ve dvou revizích za sebou. [35, s. 93]

Následující tabulka poskytuje seznam LDCs a jejich rozdělení podle regionů.

Tabulka 3: Seznam Nejméně rozvinutých zemí, LDCs

Afrika		Asie	
Angola	Mali	Afghánistán	Nepál
Benin	Mauretánie	Bangladéš	Samoa
Burkina Faso	Mosambik	Bhútán	Šalamounovy ostrovy
Burundi	Nigerie	Kambodža	Východní Timor
Čad	Rovníková Guinea	Kiribati	Tuvalu
Komory	Rwanda	Laos	Vanuatu
Demokratická republika Kongo	Svatý Tomáš a Princův ostrov	Myanmar (Barma)	Jemen
Džibutsko	Senegal		
Eritrea	Sierra Leone		
Etiopie	Somálsko		
Gambie	Středoafrická republika		
Guinea, Guinea Bissau	Súdán		
Lesotho	Jižní Súdán		
Libérie	Tanzanie		
Madagaskar	Togo		
Malawi	Uganda		
	Zambie		
Latinská Amerika a Karibské ostrovy:			
Haiti			

Zdroj: Least Developed Countries Report 2012, vlastní zpracování.

2.2 Ekonomický růst v LDCs

Nejméně rozvinuté země představují nejchudší a nejslabší segment mezinárodního společenství a zahrnují více než 880 milionů obyvatel (r. 2012), což stanoví přibližně 12 % světové populace.

Přes postupný růst HDP v posledním desetiletí jeho úroveň v absolutní hodnotě představuje pouze necelé 2 % světové úrovně HDP (r. 2011). Viz Tabulka 4.

Tabulka 4: Růst reálného HDP v LDCs v porovnání s jinými skupiny států

Region	Růst reálného HDP/rok (mil. USD)				
	2007	2008	2009	2010	2011
LDCs	442.223,6	541.705	546.482,7	613.622,2	698.346,5
Rozvojové země	15.075.761	17.577.186	17.311.604	20.530.256	23.812.034
Rozvinuté ekonomiky	38.973.930	41.313.916	38.861.382	40.417.139	43.309.565

Zdroj: UNCTAD, The Least Developed Countries Report 2006, 2011, 2012, vlastní zpracování.

Z uvedených dat v tabulce 5 je zřejmé, že až do 90. let zaostával hospodářský růst LDCs nejen za tempy růstu rozvinutých ekonomik, ale také za vývojem skupiny rozvojových zemí. V 70. a 80. letech v LDCs docházelo k vysokým populačním přírůstkům, HDP/obyv. se v těchto zemích snižovalo a postavení LDCs se ve světové ekonomice zhoršovalo. [8, s. 17]

Od počátku nového tisíciletí růst HDP/obyv. nepředstavoval zápornou hodnotu. Mezi lety 2002 až 2008 růst HDP dosáhl v průměru 7,8 %. Skupina LDCs ukázala v těchto letech nejlepší výsledky týkající se hospodářského růstu než kterákoli jiná skupina zemí.

Tabulka 5: Růst reálného HDP v LDCs v porovnání s jinými skupiny států

Region	Růst reálného HDP (%)							
	1970-1980	1980-1990	1990-2000	2002-2008	2009	2010	2011	2012
LDCs	2,1	2,6	3,9	7,8	4,9	5,6	4,2	5,1
Rozvojové země	5,6	3,5	4,9	7,6	2,8	7,5	6,2	5,7
Rozvinuté ekonomiky	3,3	3,3	2,6	2,5	-3,6	3,2	1,6	2,0

Zdroj: Statistics UNCTAD, vlastní zpracování

Tabulka 6: Růst reálného HDP/obyv. v LDCs v porovnání s jinými skupiny států

Region	Růst reálného HDP/obyv. (%)							
	1970-1980	1980-1990	1990-2000	2002-2008	2009	2010	2011	2012
LDCs	-0,4	-0,1	1,1	5,4	2,5	3,3	1,9	2,8
Rozvojové země	3,2	1,1	3,1	6,0	1,4	6,1	5,4	4,3
Rozvinuté ekonomiky	2	2,6	1,9	1,8	-4,2	2,7	1,0	0,9

Zdroj: Statistics UNCTAD, vlastní zpracování

Skupina LDCs se rozděluje na africké LDCs, Asijské LDCs a ostrovní LDC. Vzhledem k tomu, že se tato práce z velké části věnuje skupině afrických zemí LDCs je potřeba se detailněji věnovat ukazatelům ekonomického růstu v této oblasti. Jak vyplývá z tabulky 6, od roku 2002 si africké LDCs udržovaly růst HDP v průměru 5,2 % ročně.

Tabulka 7: Růst reálného HDP a růst reálného HDP/obyv. jednotlivých podskupin LDCs

Region	Růst reálného HDP (%)					Růst reálného HDP/obyv. (%)				
	2002-2008	2009	2010	2011	2012	2002-2008	2009	2010	2011	2012
Africké LDCs	7,8	4,2	5,0	4,1	4,9	5,1	1,5	2,4	1,5	2,3
Asijské LDCs	7,5	5,9	6,4	4,2	5,4	5,5	4,1	4,6	2,5	3,6
Ostrovní LDCs	5,4	2,4	5,5	7,1	6,3	3,2	0,2	3,3	4,8	4,1

Zdroj: UNCTAD, The Least Developed Countries Report 2006, 2011, 2012, vlastní zpracování.

Při hodnocení výše uvedených dat je důležité si uvědomit, že jejich vypovídací schopnost je omezená, a to nejen v důsledku nedostatků samotného způsobu měření ekonomického výkonu pomocí ukazatelů HDP, ale také kvůli zprůměrnování často velmi odlišných hospodářských výsledků v různých státech LDCs. Například velmi dobré hospodářské výsledky z posledního desetiletí nejsou příznakem toho, že všechny státy měly podobný ekonomický růst. Tyto výsledky jsou důsledkem zprůměrování ukazatelů HDP, kdy jenom některé země zaznamenaly dynamický růst: africké státy LDCs vyvážející ropu a asijské státy LDCs vyvážející textilní výrobky. [8, s. 19]

2.3 Současné problémy LDCs

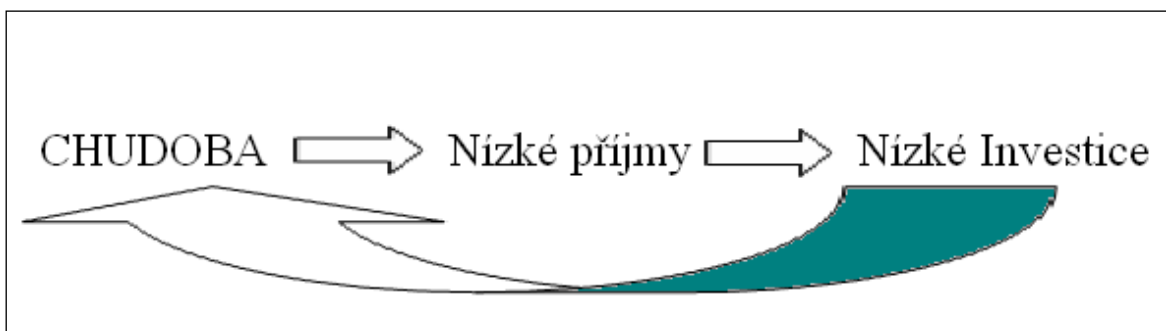
Problémem v daném kontextu se rozumí podmínky či okolnosti ve státě, které negativním způsobem ovlivňují značné množství jeho obyvatel. Tyto problémy se navzájem ovlivňují a působí současně. Mezi nejčastější hlavní problémy, zaznamenané v převážné části skupiny LDCs patří:

- **Politické:** diktátorské režimy, vysoká míra korupce, potlačení občanské svobody, politická nestabilita (občanské války, převraty), porušování lidských práv, nedostatek zastoupení a účasti v mezinárodních institucích.
- **Ekonomické:** nízká úroveň HDP, značné schodky obchodní bilance, vysoká míra nezaměstnanosti, vysoká míra inflace, nestabilita měny, vysoká zadluženost, nízké úspory a investice, nízké mzdy, chybějící nebo špatně fungující veřejné instituce (nízká kvalita zdravotní péče atd.).

- **Sociální:** dětská práce, obchodování s lidmi, genderové nerovnosti, vysoká negramotnost obyvatel, degradace životního prostředí, náboženské konflikty, narušování rodinných a příbuzenských tradic.
- **Demografické:** nízký průměr věků obyvatel, vysoká úmrtnost dětí, HIV/AIDS a jiné nemoci. [11, s. 43]

Více než polovina obyvatel LDCs žije v absolutní chudobě, tj. za méně, než 1 USD na den. To má za následek prakticky neexistující domácí poptávku, čímž jsou kriticky limitovány investiční příležitosti. Hlavním cílem obyvatel je přežít, věnují se tedy aktivitám s nízkými, ale relativně jistými příjmy (např. pěstování potravin pro vlastní spotřebu). Prakticky neexistují disponibilní zdroje k financování veřejných výdajů (školství, zdravotnictví, administrativa, soudnictví atd.) [30, s. 19]

Nízké příjmy obyvatel vedou k nízkým úsporám, nízké úspory k nízkým investicím; nízké investice se odrážejí v nízké produktivitě práce a k nízkým příjmům; tento koloběh tedy vytváří takzvanou past chudoby, která je charakteristická pro státy skupiny LDCs. Pro ilustraci viz obrázek 2-3.

Obrázek 2-2 Past chudoby

Zdroj: Lukeš J. 2009, *Nejméně rozvinuté země (NRZ), problémy ekonomického rozvoje a jejich řešení*

3 Hospodářská politika v LDCs

Tato kapitola zobrazuje, jak se prováděné hospodářské politiky odrážejí na stavu ekonomik v LDCs a zjišťuje, zda se tyto politiky vyznačují liberálními tendencemi, anebo naopak vlády aktivně zasahují do chodu ekonomik.

Než budou zkoumány současné tendence v hospodářských politikách států LDCs je potřeba objasnit, jak historický proces vzniku těchto států ovlivnil formování jejich hospodářských politik.

3.1 Vliv diktátorských režimů na formování hospodářské politiky v LDCS

Po druhé světové válce začalo vrcholné období světové dekolonizace. Proces dekolonizace zahrnoval kromě vyhlášení samostatnosti také procesy budování samostatného státu v postkoloniálním prostředí a procesy hospodářské rekonstrukce bývalých kolonií. Afrika byla nejvíce postižena kolonialismem, který zde vytvořil umělé státní útvary nerespektující přirozené etnické, přírodní a kulturní celky.[59]

Světová dekolonizace nepostupovala většinou stupňovitou cestou s dostatečným ekonomickým, politickým a bezpečnostním zajištěním. Jednou z překážek rozvoje se (například v Africe) staly každodenní nepoměry mezi umělým státem a nacionalistickými idejemi. Později se ukázalo, že umělé urychlování národněosvobozenického úsilí podporou ozbrojených skupin vyvolalo rozsáhlé zmilitarizování „třetího světa“. [59] Velká část afrických LDCs se po získání nezávislosti v průběhu dekolonizačního procesu proměnila v autoritářské a diktátorské režimy. Vládnutí se zmocnili většinou příslušníci armády, profesionální revolucionáři nebo nekalé figury toužící především po bohatství a moci. Mnoho afrických zemí, jako Uganda, Etiopie, Libérie, Čad byly dlouhá léta v naprosté moci armády, jejíž příslušníci místní obyvatelstvo brutálně a beztrestně vraždili a mučili. Při krutých hladomorech umíraly další statisíce, možná až miliony obyvatel.[60]

Tato situace zůstává podobná i v současné době. Například zpráva OSN uvádí, že v Somálsku během hladomoru v letech 2010 až 2012 zemřelo přes 260 tisíc lidí. Hladomor v roce 2010 způsobila rozsáhlá sucha, která ještě zhoršil konflikt mezi znepřátelenými skupinami, navzájem mezi sebou bojujícími o moc. Tamní islamistická skupina Al-Šabáb bránila v distribuci humanitární pomoci a popřela, že by stát sužoval hlad. [61]

I jiné než africké země LDCs jsou v současnosti destabilizované politickým chaosem a neodpovědnými vůdci. Občanské války a převraty ústí v časně humanitární katastrofy zesilované ekonomickou slabostí. [60]

Formování hospodářských politik v těchto státech je tedy ovlivněno tím, že aplikace teoretických koncepcí vycházejících z určitých principů tady nefungují a existence tohoto specifického prostředí je jednou z příčin nefunkčnosti tamních státních a tržních mechanismů.

3.2 Korupce jako negativní fenomén ve vládách LDCs

Mezinárodní nevládní organizace Transparency International²⁸, (TI) definuje korupci jako zneužití pravomocí za účelem získání nezaslouženého osobního prospěchu. Znamená takové jednání představitelů veřejného sektoru (ať už se jedná o politiky či státní úředníky), jímž se nedovoleně a nezákonně obohacují prostřednictvím zneužívání pravomocí, které jim byly svěřeny.

²⁸ Transparency International (TI) je mezinárodní nezisková nevládní organizace bojující proti korupci, která vznikla v roce 1993 v Německu. TI také podporuje změny k větší integritě v hospodářství, politice a společnosti.

TI každoročně měří korupci ve světě pomocí takzvaného Indexu vnímání korupce (Corruption Perception Index, CPI)²⁹. V roce 2012 se státy LDCs jako Somálsko, Afghánistán, Súdán, Myanmar, Haiti, Čad, Burundi, Rovnicková Guinea, Laos, Demokratická Republika Kongo, Angola a Kambodža umístili mezi dvaceti státy s největší mírou korupce. [29]

Ve většině států LDCs neexistuje veřejný dohled a kontrolní mechanismy, dochází tedy k tomu, že jednotliví úředníci jsou podpláceni soukromými subjekty proto, aby si tyto subjekty zajistily nějakou výhodu. Podplácení může být buď iniciováno soukromými subjekty, nebo může být naopak vyžádáno úředníky, kteří jej mohou někdy uskutečňovat organizovaným způsobem. Toto jednání přispívá k deformaci toho, co je nazýváno veřejným zájmem, na úkor zájmů soukromých, čímž snižuje důvěru ostatních občanů ve veřejné instituce. V důsledku toho se obecně ztrácí důvěra v právní stát a vynutitelnost práva a dochází k vytváření paralelních a nedemokratických mocenských struktur. Občané ve většině LDCs nevyužívají při řešení svých problémů mechanismy, které jim poskytuje stát, uchylují se spíše ke svépomoci či využívají nelegitimních struktur a nástrojů, čímž se paradoxně podílejí na roztáčení korupční spirály. [13, s. 35-44]

Korupční příležitosti v LDCs jsou dále vytvářeny nadměrnými a nepřehlednými regulacemi. Tyto regulace vyvolávají nadbytečné transakční náklady pro podnikání, které nutí soukromé subjekty k tomu, aby hledaly „kratší cesty“ pro řešení jejich záležitostí pomocí úplatků. Dalším negativním dopadem tohoto druhu korupce je zhoršování pověsti země v zahraničí, což má za následek snižování přílivu zahraničních investic. [13, s. 35-44]

²⁹ **CPI**, je index, který se zaměřuje na vnímání existence korupce mezi úředníky veřejné správy a politiky. Od roku 1995 jej sestavují společně mezinárodní nevládní organizace Transparency International a Göttingenská univerzita v Německu. Index je sestaven jako nevážený průměr dostupných výzkumů veřejného mínění, prováděných nezávislými institucemi mezi zástupci podnikatelské sféry, analytiky a zástupci odborné veřejnosti. V roce 2003 index srovnával 133 zemí, od roku 2007 celkově 180 zemí. V roce 2012 to bylo 176 zemí. V rozsahu indexu znamená 0 nejvyšší korupci a 100 korupci nejnižší.

Další cesta k získávání úplatků ve vládách LDCs především od malých podnikatelských subjektů je skrze zneužívání pravomocí vyplývajících z dozorové činnosti veřejné správy. Tato cesta je zvláště „lukrativní“ tehdy, když nejsou známa jasná pravidla podnikání nebo když jsou tato pravidla nepřehledná. Když podnikatelské prostředí vykazuje značnou míru nepředvídatelnosti, dochází k deformaci hospodářské soutěže a snižují se investice v zemi. Hospodářský růst stagnuje. [13, s. 35-44]

Vládami LDCs jsou také zpronevřovány veřejné zdroje, kdy například většina rozvojové pomoci je zneužitá pro soukromé účely veřejných činitelů a nesplní své původní cíle. [12, s. 14-15]

Další rozšířenou formou projevů korupce v LDCs je tzv. klientelismus³⁰. V LDCs je běžné, že rozdělování statků neprobíhá na základě neosobních pravidel trhu, ale je nahrazen pravidly známostí, protekcí a lidí zapojených do určité klientské sítě.

Nepotismus³¹ je také jednou z nejčastějších projevů korupčního jednání v LDCs. Dochází tady k vytváření sítě vzájemných vazeb a osobních kontaktů, a rodinné vztahy z velké části určují vztahy politické a ekonomické. [13, s. 35-44]

³⁰ Klientelismus (z lat. cliens – poslušný) je termín označující upřednostňování přátel a spřízněných skupin. Nejvýraznějším rysem klientského vztahu je uznaná nerovnost zúčastněných stran. Vztah je přísně osobní, zpravidla silně emotivně zabarvený ideálem věrnosti, čímž se liší od neosobních vztahů tržního typu. Paradoxní kombinace vzájemné věrnosti a nekompromisní nerovnosti nebrání tomu, aby byl vztah udržován dobrovolně oběma stranami.

³¹ Nepotismus (z it. nepos – vnuk) je způsob uplatňování, upevňování a rozšiřování vlivu významného jedince na společenské struktury prostřednictvím prosazování vlastních příbuzných a oblíbenců do lukrativních a společensky vlivných pozic a rolí.

3.1 Naplňování všeobecných makroekonomických cílů hospodářské politiky vládami v LDCs

Tabulka 8 ilustruje, do jaké míry jsou naplňovány tradiční cíle hospodářské politiky v LDCs tak, jak byly vymezeny v první kapitole diplomové práce.

Ukazatel ročního tempa růstu HDP/obyv. zobrazuje velmi slabý hospodářský růst v LDCs. V určitých státech dosáhl dokonce záporné hodnoty.

Ani průměrná roční míra inflace nenaznačuje příznivý vývoj ekonomik LDCs. V mnohých státech LDCs její hodnota převyšuje 10 % a vytváří vážné hospodářské poruchy.

Vysoká míra nezaměstnaností je dalším ze závažných ekonomických problémů. Jak je vidět z tabulky její výše v mnohých státech LDCs dosahuje i více než 20 %.

Saldo obchodní bilance ve většině zkoumaných států dosahuje obrovských záporných hodnot.

Z analýzy těchto ukazatelů tedy vyplývá, že se vládám v LDCs nedaří efektivně naplňovat všeobecné cíle hospodářské politiky.

Tabulka 8: Makroekonomické ukazatelé v jednotlivých státech LDCs za rok 2011

Země		Roční tempo růstu HDP/obyv., %	Průměrná roční míra inflace, %	Průměrná roční míra nezaměstnanosti, %	Saldo obchodní balance – 2011, mil. USD
1	Afghánistán	2,67	5,80	15,00	-
2	Angola	1,08	9,11	26,00	16.030
3	Bangladéš	5,23	7,74	4,50	-7.816
4	Benin	0,69	3,30	1,00	-632
5	Bhútán	3,51	9,54	3,10	-
6	Burkina Faso	1,1	2,50	3,30	-824
7	Burundi	1,86	5,90	35,00	-426
8	Komory	-0,38	7,80	13,50	-192
9	Čad	-0,86	-4,90	22,60	-397
10	Dem. Rep. Kongo	4,05	6,90	26,60	-1.839
11	Džibutsko	2,55	7,66	59,50	-62
12	Eritrea	-1,21	13,50	14,50	-
13	Etiopie	10,04	7,60	17,50	-5.394
14	Gambie	3,21	4,23	6,00	-52
15	Guinea	-0,35	14,40	3,10	-267
16	Haiti	-6,28	7,60	40,60	-3.285
17	Jemen	-13,20	7,12	14,60	-
18	Kambodža	5,83	1,61	0,20	-992
19	Guinea Bissau	3,75	4,90	13,50	-
20	Kiribati	0,34	-	-	-106
21	Laos	8,04	5,80	2,50	-
22	Lesotho	1,40	4,54	25,30	-1.615
23	Libérie	0,98	7,71	3,70	-1.399
24	Madagaskar	-2,33	5,80	3,80	-1.062
25	Malawi	3,40	36,40	3,00	-1.117
26	Rovníková Guinea	-3,55	-	22,30	-2.066
27	Mali	1,33	-0,30	10,50	-1.308
28	Mauretánie	2,18	4,90	31,20	-316
29	Mosambik	4,90	4,27	17,00	-1.730
30	Myanmar	4,64	0,37	4,01	3.030
31	Nepál	2,09	9,33	3,00	-
32	Nigerie	-1,26	8,60	29,30	1.986
33	Svatý Tomáš a Princův ostrov	2,99	10,40	14,00	-110
34	Rwanda	5,21	3,25	30,00	-1.033
35	Samoa	1,56	-	-	-195
36	Senegal	-0,07	-0,20	10,20	-1.971
37	Sierra Leone	3,71	11,40	3,40	-457

38	Somálsko	1,74	2,38	-	-
39	Středoafriická rep.	1,36	5,57	16,10	-457
40	Súdán	-6,80	47,90	15,90	-
41	Jižní Súdán	-	-	-	-
42	Šalamounovy o.	8,68	-	-	-215
43	Tanzanie	3,64	9,80	10,70	
44	Togo	2,70	3,10	6,80	-488
45	Tuvalu	0,91	-	-	-
46	Uganda	1,80	4,00	4,20	-2.605
47	Vanuatu	0,03	-	-	-84
48	Východní Timor	7,77	11,70	3,60	-870
49	Zambie	3,54	6,60	10,70	2.075

Zdroj: unctadstat.unctad.org, vlastní zpracování.

3.2.1 Monetární politika v LDCs

Nositeli monetárních politik ve státech LDCs jsou v současnosti centrální banky. Po vyhodnocení cílů monetárních politik většiny států LDCs – tak jak jsou uvedeny na webových stránkách jednotlivých centrálních bank – vyplývá, že hlavními cílem jejich monetárních politik je udržení stability cenové hladiny. Mezi další častý cíl patří udržení únosné míry nezaměstnanosti. [37] až [56].

Politické a ekonomické podmínky v LDCs však omezují schopnost měnové politiky v dosažení svých cílů. V současné době se monetární politika v mnohých státech LDCs projevuje jistou limitovaností, co se týká využití její nástrojů k dosahování položených cílů. Je nedostatečně efektivní z toho důvodu, že finanční systémy nejméně rozvinutých zemí jsou neorganizované, externě závislé a prostorově roztříštěné. [15]

Mezi charakteristické znaky monetární politiky v LDCs patří:

1. Centrální banky v LDCs nemají příliš vliv na objemy bankovních vkladů. Poskytují také velmi malé množství půjček komerčním bankám.

2. Vzhledem k tomu, že finanční trhy jsou nerozvinuté, CB nakupuje a prodává jen velmi malé množství dluhopisů.
3. Většina komerčních bank v LDCs jsou pobočky velkých soukromých bank ve vyspělých zemích, jako Chase Manhattan nebo Barclay Bank. Jejich orientace je tedy externí. Zajímají je zisky ve volně směnitelných měnách, nikoli ve měnách států LDCs.
4. Komerční banky obecně poskytují úvěry pouze velkým a středním podnikům v ropném průmyslu, hornictví, energetice, stavebnictví a dopravě. Drobní podnikatelé v řadě zemí LDCs na úvěr zpravidla nedosáhnou. Jsou proto ochotni zaplatit za úvěr neobvykle vysoké sazby. Živnostníci, řemeslníci a zemědělci získávají většinu svých finančních prostředků od svých příbuzných a známých, nebo si půjčují za nepřiměřeně vysoké úrokové sazby u místních lichvářů. Jako důsledek, vazba mezi výší úrokové sazby, výší investic a celkovým objemem výroby téměř neexistuje. Navíc kvůli nízké nabídce peněz, může růst investiční poptávky vést k inflaci, nikoliv k rozšíření reálného výstupu. [15]

3.2.2 Fiskální politika v LDCs

Nedostatek konsensu ohledně cílů fiskální politiky a nevhodný výběr nástrojů spolu s jejich obecnou neúčinností způsobují neefektivnost fiskální politiky v LDCs. [22]

Efektivní daňový systém je pro ekonomiku klíčový, protože zajišťuje dostatečné příjmy do státního rozpočtu. Ve většině rozvojových a nejméně rozvinutých zemích jsou však daňové výnosy nízké.

Průměrný poměr daní k HDP činí v zemích s nízkými příjmy (nejméně rozvinuté země) zhruba 15 % a v zemích s nízkými až středními příjmy (rozvojové země) zhruba 19 %. To je mnohem menší podíl než v rozvinutých ekonomikách, kde tento poměr v průměru dosahuje 35 % (údaje za období 2008-2012, viz Tabulka 9).

Tabulka 9: Celkové vládní příjmy z daní jako podíl na HDP

Region	Průměrný poměr daní k HDP (%)		
	1998-2002	2003-2007	2008-2012
LDCs	9,2	10,5	15
Rozvojové země	11,1	13,1	19
Rozvinuté ekonomiky	21,2	26,8	35

Zdroj: The World Bank Data, vlastní zpracování.

Tabulka 10: Vládní výdaje na nákup zboží a služeb jako podíl na HDP (%)

Region	Vládní výdaje na nákup zboží a služeb jako podíl na HDP (%)		
	1998-2002	2003-2007	2008-2012
LDCs	11,8	16,8	15
Rozvojové země	18	23,4	22
Rozvinuté ekonomiky	38,2	46,1	45,2

Zdroj: Zdroj: The World Bank Data, vlastní zpracování

Vládní výdaje na nákupy zboží a služeb se v některých státech LDCs v poslední době výrazně snížily. Viz Tabulka 9. Příčinou byla finanční krize, která přiměla vlády ke škrtům. Fiskální politika jednotlivých států LDCs však byla velmi odlišná. Země jako Etiopie a několik ostrovních LDCs prováděly výrazně restriktivní fiskální politiku, upustily od diskrétních fiskálních opatření a v některých případech dokonce i omezily veřejné služby. Některé státy Asijských LDCs naopak prováděly expanzivní fiskální politiku. Zvyšovaly své výdaje v porovnání s předkrizovou úrovní. Bangladéš, například, zavedl tři stimulační balíčky: k oživení zemědělství, k rozšíření programů záchranných sítí a na podporu malých a středních podniků v oděvním průmyslu. Podobně vláda v Kambodži zvýšila rozpočtový deficit pro rok 2009 na více než 4 % HDP; zvýšila výdaje na sociální zabezpečení a zavedla daňové úlevy v oděvním průmyslu a zemědělství. [22, s. 24-27]

Obecně v afrických LDCs byla prováděna expanzivní fiskální politika, počet diskrétních opatření vlády však byl poněkud nižší než v asijských LDCs. Tanzanie například schválila stimulační balíček v hodnotě 1,3 miliardy USD v první řadě zaměřený na zemědělství a výrobní sektor, a současně snížila sazbu daně z přidané hodnoty. Také poskytla podporu určitým bankovním institucím, jejichž úvěrové portfolio se v posledních letech výrazně zhoršilo. Ostatní africké země, jako Angola, Lesotho, Mosambik a Sierra Leone

rozšířily své programy veřejných prací, a to především na zlepšení infrastruktury. [22, s. 24-27]

Z uvedených informací ohledně implementované monetární a fiskální politiky je tedy zřejmé, že vlády v LDCs upřednostňují fiskální politiku před monetární a aktivním způsobem zasahují do ekonomiky využitím nástrojů fiskální politiky. Tento přístup je znakem intervencionistického směru v hospodářské politice (viz Kapitola 1 – charakteristické znaky intervencionistické koncepce).

3.2.3 Obchodní politika v LDCs

Trhy jednotlivých nejméně rozvinutých zemí jsou malé a stagnují a proto podniky v LDCs doposud čelily konkurenci ve velmi malé míře. Jejich produktivita zůstává na velmi nízké úrovni. Před vnější konkurencí na regionálních trzích, je chrání obchodní bariéry. Před konkurencí na domácích trzích pak skutečnost, že trhy jednotlivých států LDCs jsou příliš malé na to, aby se na něm udrželo více firem v oboru. Následně na to doplácí obyčejní lidé, kteří se musí smířit s cenami vysoce přesahujícími světovou úroveň. Ve své aktuální knize Miliarda nejchudších profesor ekonomie a znalec ekonomiky afrických zemí Paul Collier uvádí: *„V posledních dvou desetiletích se vlády států nejchudší miliardy postupně povedlo přemluvit a zlákat ke zmírnění obchodních překážek. Neschopné podniky vystavené vnější konkurenci se v důsledku toho zhroutí a zaniknou. Nemyslete si, že jsem zastáncem obchodní liberalizace ve stylu velkého třesku: existuje-li někde naděje na to, že se některý podnik může stát celosvětově konkurenceschopným, je lepší ho přibližovat k žáru postupně, než jej rovnou vrhnout do ohně. Obchodní liberalizace pomáhá obyčejným lidem zbavit se parazitických firem, neumožňuje však rozmach dalších aktivit. K tomu musí vlády změnit celou řadu opatření, od nichž se odvíjí výše firemních nákladů.“* [11, s. 183]

Dále konstatuje, že příčinou vládních tendencí zavádět vysoké obchodní bariéry je částečně i to, že tyto bariéry jsou cestou ke klíčovým zdrojům korupce.

3.2.4 Zavedení liberálních opatření a jejich dopad na úroveň ekonomik ve vybraných státech LDCs

Pro analýzu dopadu liberálních opatření na ekonomickou situaci v LDCs byly vybrány země na základě indexu překážek obchodu (Trade Restrictiveness Index³²). Zkoumaným zemím byl přiřazen stupeň *otevřené* (rok 2002).

Od 80. let minulého století vlády v těchto státech dostaly nařízení od MMF a Světové banky zavést liberální opatření jako podmínku pro získání mezinárodní pomoci. Tabulka 11 zobrazuje před a po liberalizační časová období ve vybraných státech LDCs, pro která byla následně zpracována analýza dopadů liberalizace obchodu na vývoj jejich ekonomik.

Z Tabulky 12 je zřejmé, že po přijetí liberalizačních opatření se v 7 případech z 10 průměrný roční růst HDP zvýšil. Růst exportu se zvýšil v 6 případech z 9, tempo růstu tvorby hrubého fixního kapitálu se zvýšilo v 5 případech z 9. Zvýšená tvorba růstu hrubého fixního kapitálu jako podílu na HDP byla zaznamenána v 9 případech z 10. Je tedy viditelný pozitivní dopad liberalizace obchodu na důležité ukazatele hospodářského růstu.

Tabulka 11: Časová období před a po liberalizaci obchodu ve vybraných státech LDCs

Stát	Před liberalizační období	Po liberalizační období
Benin	1985–1989	1995–1999
Gambie	1980–1984	1989–1993
Haiti	1982–1986	1997–2001
Lesotho	1989–1993	1997–2001
Madagaskar	1983–1987	1997–2001
Mauretánie	1987–1991	1998–2001
Mosambik	1987–1991	1994–1998
Nepal	1981–1985	1993–1997
Togo	1983–1987	1997–2001
Uganda	1986–1990	1997–2001
Zambie	1987–1991	1996–2000

Zdroj: LDCs report 2002, vlastní zpracování.

³² Index překážek obchodu (Trade Restrictiveness Index, TRI) udává průměrnou celní sazbu a množství implementovaných netarifních překážek obchodu.

Tabulka 12: Dopad liberalizace obchodu na ekonomiku LDCs

	Růst HDP (%/rok)		Růst HDP/os. (%/rok)		Růst exportu (%/rok)		Růst importu (%/rok)		Růst HFK (%/rok)		Tvorba HFK jako podíl na HDP (%/rok)		Hrubé národní úspory jako podíl na HDP (%/rok)	
	Před	Po	Před	Po	Před	Po	Před	Po	Před	Po	Před	Po	Před	Po
Benin	0,4	5,1	-2,7	2,3	-12	6,8	-9,3	5	3	8,7	12,5	17,3	-2,3	5,4
Gambie	4,3	3,3	1,2	-0,9	15,6	4,9	-8,8	6,8	-3,1	4,4	21,2	21,6	5,4	8,9
Haiti	0,3	1,3	-1,6	-0,8	-0,7	5,6	3,7	4,6	-5	-	15,8	26,4	5,6	8,7
Madagaskar	1,5	4,8	-1,2	1,7	1,2	9,2	-3,7	11,5	-	12,8	9,1	14,6	3,5	7,8
Mauretánie	1,7	4,6	-0,7	1,3	-4,7	8,6	-3,5	6,8	-10	14,7	22,6	23,4	10,5	10,7
Mosambik	4,8	8,8	3,8	6,2	13,7	12,9	1	1	5,4	12,6	14,7	21,9	-13,2	1,9
Nepál	3,9	5,3	1,7	2,8	-	-	-	-	-	-	18,1	21,8	10,5	14,2
Togo	3,3	0,2	-0,2	-2,7	4,8	11,6	11,6	-1	17	5,7	17,3	16,7	11,1	4,3
Uganda	6,5	5,3	3,3	2,5	3,6	5,6	5,6	15,4	12	8,3	10,6	18,2	1,6	6,8
Zambie	0,8	1,5	-2,2	-0,8	-2,9	-11	-11	-1,7	-1,5	9,4	9,6	14,5	12,7	5,1

Zdroj: LDCs Report 2002, vlastní zpracování

Státy v jiných částech světa také nepochybně těží z liberalizace obchodu. Ve státech jižní Asie - v Bangladéši, Nepálu a na Srí Lance - se díky liberalizaci zvýšila konkurence a snížily se ceny na domácích trzích. V Bangladéši cena rýže klesla o 2,57 % ročně mezi lety 1981 a 2003 a to díky tomu, že Indie nahradila Thajsko jako hlavního dodavatele rýže do Bangladeše. Podobně v Nepálu téměř 10 procent spotřebované rýže nyní pochází z Indie. Po liberalizaci obchodu na Srí Lance ceny rýže poklesly o 34 %, což vedlo k 45% nárůstu poptávky. Otevřenost trhů také pomohla k vyhlazení sezónních výkyvů cen.[19, s. 34]

3.2.5 Protekcionistické směry v obchodní politice Afrických LDCs

Při jakkoliv zaměřené analýze afrického regionu není možné opomenout otázku hladu a rostoucích cen potravin ve světě. Podle známé statistiky OSN, každých 6 vteřin na planetě umírá jeden člověk na podvýživu, přičemž právě Africká skupina LDCs se na tomto údaji velkou mírou podílí.

I přesto, že každé volební období se vlády v zemích subsaharské Afriky zavazují učinit jisté kroky, které by vedly k otevření regionálního trhu s potravinami a tím i snížení cen potravin, nejsou viditelné téměř žádné změny. Vlády všeobecně v LDCs a obzvláště

v afrických LDCs prosazují spíše protekcionistickou obchodní politiku a nadále podporují dříve implementované netarifní překážky obchodu. [16, s. 138]

Ceny potravin již delší dobu výrazně rostou a způsobují nedostatky potravy ve většině LDCs, které jsou zároveň čistými dovozci potravin. Poněkud lepší situace byla zaznamenána v roce 2009, kdy se ceny potravin snížily. Od roku 2011 jejich úroveň však opět stoupá. [28, vlastní analýza]

Podle údajů ze zprávy Světové banky – Africa Can Help Feed Africa 2012, však Subsaharská Afrika může hlad odvrátit. Cestou k záchraně je podle autorů uvolňování tržních bariér existujících v samotném africkém regionu a tím umožnění africkým státům mezi sebou volně obchodovat. Autoři dodávají, že jen 10 % zemědělské půdy je v současné době obráběno, což je sotva zlomek veškeré úrodné půdy, která pokrývá velkou část Afriky. Využívání této půdy a zároveň dodržování lidských práv spolu s ohledem na životní prostředí by mohlo hrát klíčovou roli při uspokojování rostoucí poptávky po základních potravinách v Africe a dokonce i jinde na světě.

Jak ve zprávě uvádí viceprezident Světové banky Makthar Diop (2012), nynější politika obchodování s potravinami v africkém regionu by se měla zásadně změnit a producenti by měli mít s odběrateli a dodavateli koordinovanější vztahy. Podle něj většina poptávky plyne právě z okolních států. Velký důraz by měl být proto kladen na obchodní vztahy uvnitř samotného regionu. [19, s. 5].

Celosvětová poptávka po potravinách se v průměru každý rok zvyšuje [16, s. 58]. V Africe, kde je poptávka pokrytá z většiny drahými importovanými potravinami a kde podmínky pro zemědělství jsou příznivé vzhledem k různorodému klimatu a rozsáhlosti kontinentu, se již celá desetiletí naskytuje možnost pro místní farmáře, aby tento trend obrátili. Afrika musí zvýšit svou produkci, aby snížila účty za importované potraviny – možnost místních farmářů vstoupit na trh s finální produkcí je však velmi omezená. [16, s. 58].

K tomu, aby se drobný venkovní zemědělec dostal na městský trh, musí dobře fungovat celý regionální trh a nesmí být omezen přístup ke klíčovým vstupům, jako jsou výnosnější

odruhy osiv, intenzivnější používání hnojiv a lepší výrobní postupy. Existují ale významné překážky v přístupu k těmto rozhodujícím vstupům právě z důvodu tržních bariér a omezených možností pohybu odborníků přes státní hranice. [19, s 23]

Vláda v Afrických LDCs implementuje nevhodnou zemědělskou politiku, což vede k velkým rozdílům mezi výrobními a spotřebitelskými cenami. Afričtí drobní zemědělci, kteří prodávají přebytky své sklizně, obvykle dostávají méně než 20 % ze spotřebitelských cen svých produktů. Zbytek připadá na transakční náklady uvnitř dodavatelského řetězce. Je zřejmé, že tato skutečnost demotivuje producenty. Nejsou tedy ochotni rozšiřovat svoji působnost a dodávat produkci na větší trhy. [19, s 24]

Obchodní politika, která by vedla ke snížení transakčních nákladů a ke zvýšení konkurence mezi poskytovateli služeb ovlivňujících produkci a distribuci, by mohla snížit rozdíl mezi spotřebitelskou a výrobní cenou. Velké množství klíčových překážek na trhu se základními potravinami v Africe se týká právě regulací a nízké konkurence uvnitř dodavatelských řetězců. Komplexní pavučina pravidel, poplatků a drahých služeb škrtí africký regionální obchod s potravinami. Není pochyb, že dobře nastavené regulace – například, aby se zajistilo, že spotřebitel dostává spolehlivou informaci o kvalitě potravin, jsou důležitá a potřebná. Chrání státy před šířením nemocí, před škůdci, kteří by mohli zdevastovat produkci atd. V mnohých případech jsou tedy regulace nezbytné. Otázkou je, jejich vhodná nastavení a existence institucí, které by je správně implementovaly a kontrolovaly jejich dodržování. [16, s. 30-50].

Pro přehlednost je dobré jednotlivé tržní bariéry jasně formulovat a vymezit jejich hlavní rysy. Mezi hlavní překážky obchodů v Africe patří:

1. Překážky omezující přístup ke klíčovým vstupům.

Většina afrických producentů postrádá přístup k moderním vysoce výnosným odrudám semen. Například v Etiopii je uspokojena pouze jedna čtvrtina poptávky po těchto semenech. Kdyby polovina farmářů dosáhla produktivity, která je umožněna využitím těchto odrud semen, domácí produkce by zcela nahradila drahý import. [19, s. 40]. Nevhodné předpisy a přísné požadavky, kterými se řídí vydání těchto nových odrud,

vytvářejí malé a roztržité trhy a vedou k tomu, že tyto odrůdy jsou jednoduše k sehnání kdekoli jinde na světě kromě Afriky. Zarážející je, že dokonce v rámci samotného afrického regionu zemědělci na jedné straně hranic nemusí mít přístup k těmto odrůdám, přitom jejich sousedi, disponující stejnými agro-klimatickými podmínkami, na opačné straně hranic, tyto odrůdy mají. Dalším omezujícím prvkem, je vysoká míra byrokracie, kdy schvalovací proces pro získání licence může trvat i více než tři roky. Africké země navíc nemohou obchodovat s těmito odrůdami ani mezi sebou navzájem, kvůli velkému množství regulací, které činí obchod nákladným, složitým a zdlouhavým. Omezení v přeshraničním pohybu osiva jsou primárně způsobena netarifními opatřeními, jako jsou sanitární a fytosanitární kontroly, certifikace osiva a další, které se mezi africkými státy velmi liší. Nedostatek dohod mezi těmito státy a nekompetentnost celních úředníků může vést k tomu – jak uvádí jeden z obchodníků v Etiopii – *osivo zůstává na hranicích i celých dvanáct měsíců a to kvůli byrokratickým praktikám tamních celníků*. Obvykle navíc neexistuje žádný prostředek, jak by mohl obchodník celníky právní cestou napadnout. [19, s. 43]

2. Vysoké dopravní náklady omezující pohyb uvnitř regionu.

Dopravní náklady v Africe jsou vysoké, doba přepravy je nejistá a zpoždění jsou mimořádně dlouhá. Studie odhaduje, že cena za dopravu se pohybuje v rozmezí 0,04 – 0,10 USD/km pro kratší vzdálenosti, a 0,10 - 0,40 USD/km pro delší vzdálenosti. Tyto ceny jsou mnohem vyšší, než jsou například v zemích OECD, kde je cena stanovena na 0,03-0,04 USD/km za silniční přepravu.

Investice do dopravní infrastruktury však není to jediné, co je potřeba pro snížení dopravních nákladů udělat. Zlepšení infrastruktury může pomoci snížit čas přepravy a náklady na údržbu vozidel, zatímco ostatní opatření je zapotřebí učinit vzhledem k operačním a byrokratickým zdržením, které jsou v mnoha případech hlavním důvodem neúměrně vysokých dopravních nákladů.

Jedním z konkrétních případů jsou kontrolní body se zátarasy vyskytující se nepřiměřeně často na afrických silnicích a způsobující velké časové zdržení a hlavně příležitost pro úplatkářství.

Zatímco jednotlivé zpoždění a úplatky nejsou objemově signifikantní, jejich velké množství během jedné přepravní cesty vede ke značným akumulacím a tedy ke zvýšení nákladů na cestu.

I když se některé vlády opakovaně zavazují tyto problémy řešit, k žádnému viditelnému vylepšení nedochází, a to buď proto, že opatření jsou neúčinná již v samém konceptu anebo jejich implementace trvá příliš dlouho ztrácije při tom na významu. [19, s. 44]

3. Neprůhledná a nepředvídatelná obchodní politika narušující regionální obchod.

Obchodní politika se základními potravinami v Africe je nepředvídatelná, vzhledem k neexistenci jasně definovaných cílů. Mezi časté problémy patří: vývozní a dovozní zákazy, variabilní dovozní cla a kvóty, pravidla původu, kontrola cen a jiné. Státy zakazují dovoz během dobré úrody, aby se nejdříve spotřebovala domácí produkce, a naopak omezují vývozy v době špatné úrody.

Obchodní politika v afrických státech je neprůhledná a ve většině zemí jsou rozhodnutí o zavedení nebo odstranění určitých obchodních omezení špatně zveřejňovány. Tyto nejasná omezení vedou k nestabilitě na regionálních trzích, zejména pokud jsou implementovány ad hoc a nekontrolovatelným, nekonvenčním způsobem, zároveň ve stejnou dobu v různých státech. [19, s. 46]

Důsledkem vývozních restrikcí může být snížená bezpečnost potravin³³. Dochází k tomu z toho důvodu, že farmáři, nejsou schopni zajistit vyšší ceny na zahraničních trzích a tak

³³ Bezpečnost potravin zahrnuje hygienu výroby potravin, kontrolní mechanismy, monitoring potravních řetězců a bezpečnost krmiv. K zajištění bezpečnosti potravin přispívají státní organizace a instituce financované státem, a to zejména tvorbou legislativy, průběžnou a důslednou kontrolou zdravotní bezpečnosti a kvality, dlouhodobým sledováním výskytu cizorodých látek (monitoring), aplikací vědeckých → pokračování na další straně

přecházejí k výrobě jiných plodin anebo snižují své výstupy, čímž vytvářejí ztráty pro hospodářství jako celek. Nižší ceny výstupu se přeměňují v demotivaci pro zemědělce vyrábět větší výstup a stává se to příčinou toho, že se jejich výstup nachází pod potenciálem. Kromě toho nejistota ohledně obchodní politiky a náhle uložení vývozních zákazů zdržují zemědělce od investic do nových technologií a zároveň demotivuje různé proexportní agentury k poskytnutí služeb v oblasti, které by mohly být negativně zasaženy těmito restrikcemi. Zmíněné restrikce také převádějí přeshraniční obchod z oficiálních kanálů do neoficiálních. Například, aby přepravci zrychlili přechod přes hranice, jednoduše přehodí malé zásilky z použitých dopravních prostředků na obyčejná kola, čímž se jim podaří uniknout kontrole a po přechodu je opět převezmou. Tím sice urychlí přepravu a vyhnou se zbytečným poplatkům, ale musejí zaplatit tomu, kdo přepravu na kole provede, a to následně zvýší cenu pro konečného spotřebitele. Existující obchodní bariéry v těchto případech nepřímo zvyšují cenu produkce. [19, s. 48]

Mnohé z obchodních překážek uvedených v této podkapitole zvyšují transakční náklady a zvětšují rozdíl mezi výrobní a spotřebitelskou cenou. Drobní zemědělci nejsou motivováni, aby vyráběli více a prodávali svoji produkci na sousedních trzích, proto se zaměřují jen na malou část trhu v bezprostřední blízkosti a přicházejí o výhody plynoucí ze zahraničního obchodu. [19, s. 48]

Až do nedávné doby bylo téměř nemožné kvantifikovat dopad netarifních překážek obchodu na zvyšující se ceny potravin v Subsaharském regionu kvůli neexistenci porovnatelných údajů. V letech 2009 - 2010 se podařilo tyto údaje shromáždit a na jejich základě byl odhadnut přímý dopad těchto překážek na cenový vývoj základních potravin v Africe.

stanovisek do praxe, informováním a vzděláváním spotřebitelů, mj. v zacházení s potravinami.
(www.bezpecnostpotravin.cz)

Udává se, že sanitární a fytosanitární opatření, která jsou neharmonizována, mají špatnou strukturu a jsou nahodile vymáhány, zvyšují ceny základních potravin v průměru v Africe o 13-15 %. Množstevní restrikce přidávají dalších 20 %. Tato navýšení cen signifikantně ovlivňují reálný příjem chudých afrických domácností.

Například v Keni jsou efekty těchto netarifních překážek na ceny konkrétních potravin alarmující, cenu rýže zvyšují o 42 %, cenu masa o 34 – 37 %, cenu ryb o 33 %, jedlé oleje a tuky o 29 %. [19, s. 45]

Závěr plynoucí z těchto výpočtů a z celé podkapitoly je následující: úloha prováděné obchodní politiky v afrických LDCs je klíčová, hospodářský růst však ovlivňuje velmi negativním způsobem – překážky obchodu, které stát implementuje, brzdí potenciální pozitivní efekt plynoucí z regionálního a globálního obchodování.

3.3 Role hospodářské politiky při formování podnikatelského prostředí v LDCs

V chudých a nerozvíjejících se státech LDCs je role soukromého podnikání velmi významná, jelikož podnikání je jedním z možných zdrojů obživy a podnikatelský sektor je klíčovým v úloze zaměstnanosti. Význam podnikatelského sektoru jako absorbátora pracovních sil by se vládami v LDCs neměl podceňovat, jelikož vysoká míra zaměstnanosti je jedním z hlavních cílů hospodářské politiky. Důležitou úlohu ze strany státu zde proto hraje podpora podnikání.

Výzkumy a empirická data ukazují, že zejména sektor malých a středních firem se významnou mírou podílí na celkové zaměstnanosti v LDCs. V těchto ekonomikách však až 65% ekonomické aktivity probíhá neformálně, často z důvodu nadměrné byrokracie a zatěžujících regulací. V neformálním sektoru firmy nemají přístup k ochraně, kterou zákon nabízí. Přitom malí a střední podnikatelé tuto ochranu obzvlášť potřebují. [9, s. 18]

Malý a střední firmy jsou velmi citlivé na kvalitu podnikatelského prostředí. Pro malé firmy je charakteristické zejména slabé finanční zázemí. Základním úkolem takového

podniku je udržet či zvyšovat vlastní tržní hodnotu a dosahovat (přiměřeného) zisku. To je důvod proč by měl každý podnik své okolí pečlivě analyzovat. A jelikož toto okolí se v průběhu času mění, a to i neočekávaně a náhle (přitom často i velmi významně), pak je to důvodem k tomu, aby se analýza okolí prováděla v podstatě neustále resp. alespoň pravidelně v určitých časových intervalech.

Podnik sleduje okolí jak vnitřní – odběratelé, dodavatelé, konkurence, distribuce, tak vnější – podmínky demografické, geografické, sociální, politické, ekonomické, právní atd. Všechny tyto podmínky pak tvoří tzv. podnikatelské prostředí, které podnik obklopuje a do značné míry jej ovlivňuje či v různých směrech také omezuje.

Podnikatelské prostředí nejen že působí směrem na podnikatele, ale i obráceně – podnikatelé určují charakter podnikatelského prostředí. Tak například sociální pojištění představuje nemalý příjem do státního rozpočtu země, a současně také představuje nemalé náklady pro podnikající osoby.

Databáze Doing Business³⁴ nabízí představu o úrovni příznivosti podnikatelského prostředí ve vybraných státech LDCs a zároveň determinuje státní zásahy, které toto prostředí ovlivňují.

Studie uvádí, že obecně reformy, které usnadňují založení nových podniků, jsou spojeny s nárůstem nově zaregistrovaných firem. Jelikož se podnikatelské prostředí v LDCs vyznačuje neuměřeně malým počtem firem, je vznik nových firem velmi důležitý pro nastartování ekonomického růstu v LDCs.

Následující tabulka uvádí žebříček států, kde založení podniku je nejméně komplikované a také těch, kde je to komplikované nejvíce.

³⁴ Databáze Doing Business je provozovaná Světovou bankou (WB) a Mezinárodní finanční společností (IFC).

**Tabulka 13: Míra komplikací při zakládání společnosti.
Pozice LDCs v celosvětovém pořadí, 2012**

Nejméně komplikované	Pořadí	Nejvíce komplikované	Pořadí
Nový Zéland	1	Pobřeží slonoviny	176
Austrálie	2	Irák	177
Singapur	3	Surinam	178
Kanada	4	Mosambik	179
Makedonie	5	Dem. Rep. Kongo	180
Hongkong	6	Čad	181
Gruzie	7	Rovníková Guinea	182
Rwanda	8	Eritrea	183
Bělorusko	9	Haiti	184
Irsko	10	Džibutsko	185

Zdroj: Doing Business Report 2013, vlastní zpracování.

Pozn.: Žebříček vychází z průměrů pořadí jednotlivých států při hodnocení času, nákladů a základního kapitálu při zakládání podniku. Právní forma podniku nespecifikována.

Z tabulky 13 je zřejmé, že poslední příčky seznamu obsadily právě státy LDCs (ze 185 hodnocených států), jako Mosambik, Kongo, Čad, Rovnicková Guinea, Eritrea, Haiti a Džibutsko. Založení podnikání v těchto státech je nejobtížnější na světě. Je to velmi negativní zjištění, jelikož chtějí-li státy LDCs zvýšit nárůst nově vznikajících firem, měly by zasahovat s cílem vylepšit prostředí pro jejich vznik.

**Tabulka 14: Výše požadovaného základního kapitálu
při zakládání společnosti.**

Pozice LDCs v celosvětovém pořadí, 2012

Stát	Pořadí	Podíl na HDP/obyv. v %
Čad	177	289
Rovníková Guinea	178	325
Mauretánie	179	328
Mali	180	332
Burkina Faso	181	354
Togo	182	366
Džibutsko	183	384
Středoafriická republika	184	444
Nigerie	185	573

Zdroj: Doing Business Report 2013, vlastní zpracování.

Tabulka 14 znázorňuje, že 10 států LDCs se umístilo na posledních příčkách žebříčku, který zobrazuje výši základního kapitálu jako podílu na HDP potřebného pro založení společnosti.

**Tabulka 15: Čas potřebný k založení společnosti.
Pozice LDCs v celosvětovém pořadí, 2012**

Nejméně	Dny	Nejvíce	Dny
Nový Zéland	1	Zimbabwe	90
Austrálie	2	Laos	92
Gruzie	2	Timur	94
Makedonie	2	Brunej	101
Hongkong	3	Haiti	105
Rwanda	3	Brazílie	119
Singapur	3	Rovníková Guinea	135
Albánie	4	Venezuela	144
Belgie	4	Dem. Rep. Kongo	161
Kanada	5	Surinam	694

Zdroj: Doing Business Report 2013, vlastní zpracování.

Potřebný čas pro založení podniku ve státech LDCs je také zarážející. Viz Tabulka 15. To je spojeno s byrokratickými praktikami a neochotou vyhovět ze strany tamních úředníků. Byrokratická zátěž je jistě nutná a odůvodnitelná, pokud je třeba efektivně vyhovět základním cílům právních předpisů a předepsané úrovni ochrany, např. tam, kde jsou informace potřebné kvůli transparentnosti trhů. V mnoha případech v LDCs je možno administrativu omezit, aniž by byly dotčeny základní cíle regulace. V LDCs se vyskytuje mnoho případů, kdy úředníci vyžadují informace od subjektu zakládajícího podnik, které nejsou nezbytně potřebné. Vyžadují také informace, které si mohou zajistit jiným, pro povinný subjekt méně zatěžujícím způsobem nebo ty, které si mohou (nebo povinnost) obstarat samy. [9, s. 18]

Dalším zkoumaným aspektem je výše poplatků a jiných nákladů spojených se zakládáním společnosti. Viz Tabulka 16. Státy skupiny LDCs opět obsazují poslední příčky žebříčku. Je zřejmé, že poplatky v LDCs jsou opět obrovskou překážkou pro tamní potenciální podnikatelé.

**Tabulka 16: Poplatky a jiné náklady spojeny se založením společnosti.
Pozice LDCs v celosvětovém pořadí, 2012**

Nejméně	Podíl na HDP/obyv. v %	Nejvíce	Podíl na HDP/obyv. v %
Slovinsko	0	Pobřeží slonoviny	130
Dánsko	0,2	Etiopie	135,3
Irsko	0,3	Mikronésie	144,2
Jižní Afrika	0,3	Komory	150
Kanada	0,4	Džibutsko	150,7
Nový Zéland	0,4	Gambie	158,7
Švédsko	0,5	Středoafriická republika	172,6
Singapur	0,6	Čad	202
Kazachstán	0,6	Dem. Rep. Kongo	284,7
Austrálie	0,7	Haiti	286,6

Zdroj: Doing Business Report 2013, vlastní zpracování.

I přesto, že údaje v předchozích tabulkách dokazují velkou míru obtížnosti při zakládání podnikání v LDCs, studie Doing Business uvádí, že v posledních letech vlády ve vybraných státech LDCs intervenují za účelem zmírnění těchto tíživých podmínek. Prostřednictvím reformy a zavedením nových zákonů redukuje tyto dříve vzniklé nepříznivé okolnosti.

Například vlády v Beninu, Burundi a na Komorech výrazně zjednodušily registrační formality spojené se založením podniku. Vlády v Burundi a na Madagaskaru iniciovaly snížení poplatků spojených s registrací daňového subjektu.

Další zlepšení byly zaznamenány v oblasti převodu a registraci nemovitostí. V mnohých státech došlo ke snížení poplatků a k zefektivnění postupů. Ve státech jako Rwanda, Uganda, Burundi a Mali za posledních 8 let bylo provedeno velké množství reform vedoucích k usnadnění a urychlení procesů spojených s registrací a převodem nemovitostí. V Burkině Faso se s pomocí reformy dosáhlo toho, že proces převodu nemovitostí se urychlil ze 182 dnů na 59 a počet potřebných postupů se snížil z 8 na 4. [9, s. 70]

Kromě komplikací administrativního charakteru existují i další překážky, kterým musí čelit nově vznikající firmy v LDCs. V posledních letech se v určitých státech LDCs, jako Ghana, Libérie, Rwanda, Uganda a Zambie výrazně zvyšuje počet firem, které mají zájem

o tradiční zdroje financování, jako jsou bankovní úvěry. To je příznivé zjištění, které ukazuje na uzdravování finančního sektoru v LDCs. Doposud zájem o úvěry byl velmi nízký. Podnikatelé získávali finanční prostředky mnohdy neformální cestou, jelikož kvůli jejich špatné bonitě, získat bankovní úvěr bylo téměř nemožné. V posledních letech, státy efektivně zasahují v boji proti neplatičům a tím pomáhají slušným podnikatelům získat úvěr. Konkrétním příkladem je Kambodža, kde vláda v březnu 2012 iniciovala založení tzv. úvěrového registru, který by měl pomáhat bankám a dalším finančním subjektům při zjišťování spolehlivosti svých potenciálních dlužníků. Obecným principem činnosti tohoto registru je shromažďování informací od věřitelů a jejich zpřístupňování dalším věřitelům. Ve státech, kde existuje obecně velmi špatný přístup k informacím, je tento druh registru velmi užitečný. Kambodžu následovaly i další státy jako Bangladéš, Etiopie a Sýrie, které dokonce tyto úvěrové registry zpřístupnily online. [9, s. 76]

V posledních letech se vlády v LDCs také zavázaly ke zlepšení jejich daňových systémů tak, aby bylo usnadněno podnikání ale zároveň aby došlo ke zvýšení daňových příjmů do státních rozpočtů.

Například finanční úřad v Tanzanii zlepšil platební systém a zřídil střediska poskytující rady a služby daňovým poplatníkům. Tato správní opatření zlepšují odvod daní, díky tomu za poslední 2 roky daňové příjmy v poměru k HDP vzrostly. Podobně v Burundi daňové příjmy se téměř zdvojnásobily od roku 2009 díky výrazné restrukturalizaci daňového systému. [14, s. 48]

Zmíněné reformy pozitivně ovlivňují podnikatelské prostředí v LDCs, nejsou však postačující k jeho celkovému uzdravení. Státy v LDCs dělají velmi málo pro to, aby nastavily příznivé podmínky pro podnikatele. Komplikace, kterým musí podniky čelit, stále převyšují míru podpory ze strany státu. Nabídka podpůrných programů pro oblast zemědělství, které je jednou ze základních oblastí pro podnikání v LDCs je zanedbatelná, dotace jako takové téměř neexistují a záruky za úvěry pro podnikatele je naprosto cizím pojmem. [9, s. 87]

LDCs sice disponují mnoha zdroji i aktivy (půdou, nápady, pracovní silou), nedokáží je však přeměnit na kapitál, který by podpořil dostatek vlastních podniků a celkový rozvoj domácí ekonomiky. Snaží se proto získávat přímé zahraniční investice (angl. Foreign Direct Investment, FDI), které by nahradily nedostatek kapitálu. [58]

Tabulka 17: Příliv FDI do států LDCs

Region	Příliv FDI/rok (mil. USD)					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
LDCs	11 739	15 237	18 497	18 342	16 899	15 011
ODCs	427 163	574 311	650 017	519 225	616 661	684 399

Zdroj: UNCTAD World Investment Report 2012, vlastní zpracování.

Jak je vidět z Tabulky 17, FDI v roce 2011 byly mnohem nižší než v předcházejících letech. V roce 2008 dosahovaly více než 18 miliard USD, v roce 2011 pouze necelých 15 miliard USD. Tento celkový pokles z velké části způsobil snížení toku FDI do Angoly, státu vyvážejícího ropu, v důsledku negativní fáze cyklu v ropném průmyslu. Na tomto místě je potřeba vysvětlit, že obecně FDI dominantně putují do Afrických států LDCs, zároveň největší objem FDI míří do skupiny afrických států tradičně vyvážejících ropu. [20, s. 9-11].

FDI má však i negativní stránky. Často jde o podniky, které postaví nebo koupí továrnu, důl či plantáž, začnou vyrábět a zaměstnají místní obyvatelstvo. Jen některé z nich však platí daně, zanechají v zemi vyspělejší technologie či know-how, poskytnou dodavatelské zakázky i místním firmám a reinvestují alespoň část zisku. Většina nabídne místním komunitám jen pár pracovních úvazků navíc v nepříliš důstojných podmínkách. Naopak mnohé investice, obzvláště do těžby nerostů, končí spíše poškozením životního prostředí, nabeurácením kultury, tradic i celého společenství, korupcí a porušováním základních lidských práv. Investoři si vybírají z globální nabídky míst pro své podnikání a vlády v LDCs se jim proto snaží poskytnout co nejlepší podmínky často v neprospěch vlastních obyvatel. [58]

I když vláda a její hospodářská politika je pouze jeden z mnoha faktorů ovlivňující podnikatelské prostředí v LDCs, její úloha je významná, protože široký soubor pravidel a

rozhodnutí řady úřadů velmi výrazně ovlivňují tamní podnikatelské subjekty. Výše uvedené data dokazují, že intervence vlády do jisté míry těmto podnikatelským subjektům pomáhá, existuje však spousta dalších překážek, které vlády v LDCs nemohou anebo nechtějí odstranit. Podnikání v LDCs i nadále zůstává činností jen pro vyvolené.

Na základě analýzy provedené v této kapitole je možné učinit závěr, že četnost evidovaných státních zásahů do ekonomik ve většině států LDCs dokazuje intervencionistický charakter jejich hospodářských politik.

4 Návrhy změn v hospodářské politice LDCs

Analýza z předešlé kapitoly objevuje intervencionistické tendence v hospodářské politice nejméně rozvinutých zemí. Vládní zásahy a regulace však málokdy přináší požadované výsledky. Důkazem je neplnění hlavních cílů hospodářské politiky. Vlády v LDCs selhávají v dosahování vysoké růstové dynamiky, nízké míry inflace, nízké míry nezaměstnanosti a vnější rovnováhy.

V posledních desetiletích, většina nejméně rozvinutých zemí provedla hospodářské reformy. Tyto reformy však nevedly k řešení klíčových strukturálních slabin v LDCs, mezi které patří nedostatečně rozvinutá infrastruktura, zakořeněná korupce, špatný systém výběru daní a nedostatečný rozvoj podnikatelského prostředí. [23 - vlastní analýza]

Aby LDCs mohly vytvořit podmínky pro hospodářský růst, musí upravit prováděnou hospodářskou politiku.

Tato diplomová práce navrhuje klíčové kroky, které by spolu s jinými dobře fungujícími mechanismy hospodářské politiky, mohly vést k nastartování hospodářského růstu v LDCs.

Vlády v LDCs by měly usilovat o:

4.1 Boj s korupcí

Vliv korupce na sociální strukturu společnosti v LDCs je zajisté velmi negativní. Korupce významně podkopává důvěru v politický systém, ve státní instituce a v jejich vedení. Následná frustrace pak způsobuje všeobecnou apatii. Občané ztrácejí víru v možnost prosazení spravedlnosti. To otevírá cestu do politiky bezohledným a všehoschopným jedincům, kteří díky svému „demokratickému zvolení“ ještě bezohledněji „privatizují“ veřejné zdroje, které se následně stávají jejich vlastním majetkem.

Dalším důležitým aspektem je to, jak korupce ovlivňuje podnikatelské prostředí v LDCs.

Čas a prostředky vynaložené na úplatky a na komplikované právní úpravy zvyšují náklady na podnikání. Tyto náklady jsou buď přeneseny na spotřebitele zvýšenou cenou anebo na produkty sníženou kvalitou, nebo slouží jako překážka pro to, aby vůbec firmy vstoupily na trh. Navíc zkorumpované soudní systémy omezují možnost podnikatelských subjektů dovolat se svých smluvních práv, což poškozuje normální fungování a blokuje nové příležitosti. Korupce výrazněji poškozuje malé firmy, protože vysoké náklady na korupci (čas i peníze) jsou náklady, které malá firma obtížněji nese. V korupčním prostředí tudíž malé firmy obtížněji přežívají, což snižuje tempo hospodářského růstu, neboť malé firmy jsou v hospodářství LDCs motorem růstu. [13, 44-48]

Korupce má také nepříznivý dopad na soukromé investice, jak domácí, tak i zahraniční. Úplatky v LDCs jsou obvykle poskytovány ještě dřív než je investice uskutečněna. Zprostředkování leasingu, koupě pozemků a budov, doprava, skladování, uvádění na trh, distribuce, import a export, připojení na vodu, plyn, elektřinu – všechny tyto nezbytné úkony jsou doprovázeny značnými úplatky. Ve státech LDCs se vyskytují i tzv. agenti, kteří se „specializují“ na redistribuci těchto úplatků. Tedy podnikatel zaplatí agentovi, který mu následně obstará potřebné formality. Agent si však naúčtuje „odměnu za zprostředkování“, která přijde podnikatele draho. [13, 44-48]

Je pochopitelné, že návrh pro boj s korupcí nemůže přijít z řad samotných politiků, kteří jsou součástí zkorumpovaného systému. Musí ho někdo iniciovat – například mezinárodní instituce a organizace (OSN, Světová banka atd.), které jsou si tohoto problému vědomy a mají moc na to, aby se do velké míry mohly v tomto boji angažovat. I když se zdá, že tento cíl je utopický, protože například africký model korupce představují klany, které si politickou moc vynucují a probíhající demokratické procesy jsou jen kamufláží, existuje způsob, jak jejich moc omezit.

Tato diplomová práce považuje vzdělávání za nejefektivnější nepřímý prostředek v boji s korupcí. Podle průzkumu provedeného v Indii je jejím nejméně zkorumpovaným státem Kerala, přičemž důvodem je, že v Kerala je nejvyšší míra gramotnosti v porovnání s jinými státy v Indii [32]. Z toho je viditelný účinek vzdělání při boji s korupcí. Ve většině států LDCs je obvykle poměrně velký počet nevzdělaných lidí, kteří nevědí o procesech a

postupech, prostřednictvím kterých se mohou domáhat spravedlnosti nebo neznají svá práva. To naznačuje, že i když mezinárodní instituce a organizace nemají moc na to, aby likvidovaly vládu ve zkorumpovaném státě a nahradily jí jinou, mají přesto sílu zasáhnout, a to prostřednictvím boje s negramotností a s nedostatečnou osvětou v LDCs.

4.2 Efektivní výběr daní

Předchozí kapitola zdůraznila, že daňové výnosy jako podíl na HDP v LDCs jsou velmi nízké. Vedoucí představitelé rozvojových zemí musí proto čerpat ze zkušeností rozvinutých států a formulovat takovou daňovou politiku, která bude splňovat základní požadavky funkčnosti, pružnosti a stability. To může zahrnovat rozšíření daňové základny, omezení daňových úlev a úniků a zlepšení systému výběru daní.

Mělo by se zvážit:

- zvýšení daňových sazeb pro nejbohatší občany v rámci vývoje progresivního rámce daní z příjmů,
- zvýšení DPH na luxusní zboží,
- zvýšení majetkových daní.

Nedávný otřes na finančních trzích podtrhuje možnost zdanění finančního sektoru, zejména s cílem udržet na uzdě nadměrné spekulace. Uvalení daně z transakce s cennými papíry – například ve výši 0,1 % - by napomohlo zvýšit příjmy a mohlo by také zastavit spekulativní aktivity. Kontroly devizových odlivů by rovněž mohly pomoci omezit existenci "horkých peněz", které často vedou k destabilizaci směnného kurzu dané země.[8].

Vlády by měly pracovat také na zlepšení daňové disciplíny a snížení daňových úniků, což znamená omezit neopodstatněné rozhodovací pravomoci úředníků. Elektronizace daňové správy by například mohla napomoci ke snížení korupce, protože by ztížila manipulaci se záznamy.

4.3 Institucionální podpora rozvoje exportu a obchodních příležitostí

Státy, které se zaměřují pouze na jedno vývozní odvětví, jsou velmi zranitelné, co se poklesu ekonomického výkonu týká a jejich hospodářský růst je kolísavější, než u těch, které svůj exportní koš rozšířily o více položek. Na tomto místě je vhodné připomenout ve světě populární fair trade (vzájemně výhodný obchod), jehož podstatou, stručně řečeno, je dosahovat vyšších cen pro určité vývozní komodity. Přes veškerá pozitiva plynoucí z tohoto tržního přístupu, jako například zvyšování životních podmínek znevýhodněných výrobců, rozvíjení jejich příležitostí, chránění lidských práv atd., si tato diplomová práce všímá negativního vlivu fair trade na hospodářský růst v nejméně rozvinutých zemích. Na rozdíl od ODA, povzbuzuje tento cenový bonus jeho příjemce v činnosti, kterou vykonával, což je pochopitelně přínosné. Tedy, pokud pěstoval kávu, možnost jejího prodeje, za zvýhodněnou pro něj cenu, ho motivuje ještě k větší produkci. Motivuje ho však k tomu, aby zkoušel nové metody výroby a diverzifikoval svou produkci (a možná tím zvýšil výnosy z rozsahu a větší produktivitu)? – Nikoliv. Z toho tedy vyplývá závěr, že fair trade negativně ovlivňuje sortiment produkce v LDCs a nutí výrobce k tomu, aby i nadále vyráběly úzký rámec primárních komodit. LDCs přitom naopak potřebují svůj export rozšířit o výrobky a služby, které jsou náročné na výrobu a pracovní sílu, podobně jak to dělají dynamicky rozvíjející se asijské ekonomiky. Podaří-li se jim, například, s pomocí státních dotací, tuto diverzifikaci nastavit, budou z ní těžit. Otázkou však je, jak s těmito produkty na světový trh proniknout. Je na místě si uvědomit, že když Asie vstupovala na světové trhy, měla obrovské výhody, co se nákladů na pracovní sílu týká, neexistovalo tolik producentů s nízkými výrobními náklady, se kterými by musela o své místo bojovat, proto pro LDCs již není tak jednoduché na tyto trhy proniknout v době, kdy na nich existují silní asijské konkurenti.

Státy LDCs tedy potřebují větší podporu od rozvinutých ekonomik než je fair trade.

Potřebují:

- Ochranu poskytovanou rozvinutými ekonomikami, a to ve smyslu absolutního redukování obchodních bariér.

Tato diplomová práce tedy radí, že clo uvalované na výrobky a služby vyvážené z LDCs, by mělo být mnohem nižší, než pro zboží a služby stejného druhu, pocházejícího z Asie, což by zvýšilo konkurenceschopnost vývozců z LDCs. Je důležité, aby si mezinárodní organizace uvědomily závažnost této situace, a umožnily státům spodní miliardy průnik na světové trhy (místo apelování na rozvojovou pomoc).

Není jednoduché tuto radu v podobě absolutní redukce cla prakticky aplikovat, protože je evidentní, že tento přístup není spravedlivý vůči jiným státům, je to však jedna z možností, jak podpořit ekonomický růst nejméně rozvinutých zemí. Navíc absolutní redukce cla by mohla mít omezenou působnost, například jenom na několik let. Tím by si vlády v LDCs uvědomily výjimečnost nabídky a podporovaly by producenty ve svých státech k diverzifikaci exportních položek a vytvořily by hospodářsko-politická opatření, která by producentům mohla výrazně pomoci.

- Upravit proexportní opatření k motivaci vývozců.

Vzhledem k postupující globalizaci a rostoucímu funkčnímu propojení mezinárodního obchodu je nutné systematicky sledovat trendy určující vývoj směru poptávky na světových trzích. Proexportní opatření v LDCs musejí být dostatečně flexibilní, aby byla schopny v pravou chvíli napomoci exportérům využít příležitosti plynoucí z vývoje trhů.

Je třeba nastavit měřitelné cíle a systematicky hodnotit jejich naplňování.

K tomu je nutné využívat v širší míře identifikaci efektivních proexportních činností, které provádějí jiné státy – konkurenti i obchodní partneři. Veřejné rozpočty v LDCs jsou omezené, proto je potřeba, aby se státem financované instituce aktivně v rozvoji exportu soustředily na činnosti, které jsou pro export nezbytné a které neposkytuje trh. Státní instituce by v podpoře exportu neměly nahrazovat soukromý sektor ani sloužit jako levný zdroj prostředků pro financování činnosti exportérů a jejich organizací.

Důležité je i zjednodušení institucionálního uspořádání a řízení podpory exportu, stejně jako maximální využití součinnosti plynoucí z koordinované realizace různých politik,

které přímo i nepřímo ovlivňují exportní výkonnost společností v LDCs. Vlády by tedy měly poskytnout prostor pro:

- Zjednodušení přístupu k informacím pro export.
- Obchodní kontakty a statistiky.
- Zpravodajství o trzích a analýzy trhů.
- Infrastrukturu a lidské zdroje pro export.

Závěr

První kapitola a zároveň první část této diplomové práce čerpá z odborné literatury a předkládá dva pojmy definice hospodářské politiky – v jejím užším smyslu, jako funkční a záměrný přístup státu k hospodářství své země, v širším smyslu, jako teoretický vědní obor, který se zabývá rozбором probíhajících jevů v ekonomice. Následuje ilustrace dvou hlavních inspiračních zdrojů pojetí hospodářské politiky: anglo-amerického a kontinentálního.

Vymezení cílů a nástrojů hospodářské politiky je taktéž předmětem první kapitoly. Práce dále detailně popisuje teoretická východiska formování hospodářské politiky a prostředí vzniků dvou kategorií názorů na roli státu v hospodářském životě: skupinu zastávající koncepci *intervencionistickou* (výrazné státní zásahy do ekonomiky) a koncepci *liberální* (minimální zásahy státu do ekonomiky). Vylišuje hlavní teorie, ze kterých se formovala liberální hospodářská politika – učení fyziokratů, klasický liberalismus, neoklasické teorie, monetarismus; a intervencionistická hospodářská politika – učení merkantilistů, keynesianství a všechny školy vycházející z tohoto učení, a také teorie plánování. Práce konstatuje, že *Liberální hospodářsko-politická koncepce* je založena na postoji, že všechny hlavní ekonomické otázky (co, jak a pro koho vyrábět) jsou řešeny prostřednictvím tržního mechanismu. Zásahy státu v tomto smyslu jsou nežádoucí a je zdůrazňováno, proč by vláda neměla do ekonomiky zasahovat. *Intervencionistická hospodářská koncepce* se s liberální koncepcí shoduje v tom, že podle ní, koordinace ekonomických činností pomocí trhu je hlavním procesem, který v ekonomice probíhá. Nicméně intervencionistická koncepce připouští, že v oblastech, kde tržní mechanismus selhává, má hospodářská politika velký prostor a měla by tedy intervenovat, aby tržní systém mohl spolehlivě fungovat.

Teoretické zpracování, které je obsahem první části práce, poskytuje potřebné vědomosti nezbytné pro zpracování analytické části práce, neboť zakládá fundament pro pochopení problematiky současných trendů v hospodářské politice.

Jádrem druhé části práce je analýza statistických údajů dostupných z webových stránek kompetentních institucí a porovnání reportů různých mezinárodních organizací (Světová banka, UNCTAD, Světová obchodní organizace).

Přehled ukazatelů ekonomického růstu v LDCs v porovnání s jinými státy světa ilustruje, že od 90. let dvacátého století dochází k signifikantnímu růstu HDP v LDCs, přitom je zpochybňován poměr dopadu tohoto pozitivního růstu na jednotlivé státy LDCs. Uvádí se, že v důsledku zprůměrnování často velmi odlišných hospodářských výsledků v různých státech LDCs, je jejich vypovídací schopnost omezená. Je konstatováno, že velmi dobré hospodářské výsledky z posledního desetiletí nemusí být příznakem toho, že všechny státy zaznamenaly podobný ekonomický růst. Tyto výsledky mohou být důsledkem zprůměrování ukazatelů HDP, kdy jenom některým zemím se podařilo dosáhnout hospodářského růstu: africkým státům LDCs vyvážejícím ropu a asijským státům LDCs vyvážejícím textilní výrobky.

Dále druhá kapitola práce hodnotí, jak se prováděné hospodářské politiky odrážejí na stavu ekonomik v LDCs a vyhodnocuje, jaký ze dvou koncepčních přístupů k hospodářské politice je v těchto státech prosazován nejvíce. Vychází při tom z analýzy obvyklých nástrojů hospodářské politiky.

Při hodnocení monetární politiky tato práce zjišťuje, že centrálním bankám v LDCs náleží jen malá míra vlivu na chod ekonomik a to hlavně z důvodu nerozvinutého finančního systému.

Fiskální politika byla v posledních letech hlavním nástrojem vlád v LDCs ve snaze regulovat nedokonalost tržního mechanismu. Mnoho států zvyšovalo vládní nákupy zboží a služeb za účelem nastartování hospodářského růstu. V průměru se však podíl vládních výdajů na HDP snížil. To že se vlády v LDCs často uchylují k fiskálním stimulacím, dokazuje intervencionistický směr jejich hospodářské politiky.

I při zkoumání obchodní politiky v LDCs je prokázán intervencionistický přístup. Jsou objeveny tendence ve zvyšování míry protekcionistických opatření zavedených vládami v LDCs. Ochranná opatření tady patří k základním nástrojům, které vláda používá k

ovlivňování trhu. Práce vymezuje negativní dopady těchto opatření na podnikatelské prostředí a naopak pozitivní vliv, který s sebou přináší zásahy státu za účelem liberalizace obchodní politiky. V souvislosti s obchodní politikou jsou vlády kritizovány za jejich intervence ve smyslu zbytečných regulací, neprůhlednosti a korupce.

Tato diplomová práce věnuje také pozornost podnikatelskému prostředí v LDCs. Hodnotí vliv státu na podnikatelské subjekty. Je zjištěno, že intervencionistický přístup k hospodářským politikám v LDCs způsobuje výrazné státní zásahy za účelem nastavit příznivé podmínky pro podnikání. Tyto zásahy však nejsou dostatečné, a podnikatelské prostředí v LDCs zůstává velmi nepříznivé obzvláště pro nově vznikající firmy především z důvodu administrativních překážek a korupce. Korupce je velkou překážkou bránící nastartování hospodářského růstu v LDCs. Negativně ovlivňuje nejen sociální strukturu společnosti, ale také škodí podnikatelským subjektům.

První částí cíle této práce bylo zjistit, který ze dvou koncepčních přístupů k hospodářské politice v LDCs převládá a jak ovlivňuje ekonomickou situaci v LDCs. Na základě provedené a výše shrnuté analýzy vyplývá, že množství zjištěných státních zásahů dokazuje intervencionistický směr hospodářských politik v LDCs. Vlády svými opatření zároveň mnohdy způsobují překážky například na straně podnikatelů, čímž negativně ovlivňují jejich ekonomické výsledky a tudíž i ekonomický výkon celého státu.

Další částí cíle bylo navrhnout změny v hospodářských politikách LDCs, které by mohly pozitivně ovlivnit ekonomický růst. Tato práce navrhuje:

- Zaměřit se na vzdělání obyvatelstva LDCs jako na jeden z možných způsobů boje proti korupci.
- Rozšířit daňovou základnu, omezit daňové uniky a zlepšit systém výběru daní.
- Zefektivnit proexportní pobídky.

Realizace těchto návrhů spolu s dalšími vhodně zvolenými nástroji by přispělo k nastartování ekonomického růstu v LDCs.

Seznam použité literatury

- [1] KLIKOVÁ, C., I. KOTLÁN. *Hospodářská politika*. 1. vyd. Praha: Institut vzdělávání Sokrates, 2003. 275 s. ISBN 80-86572-04-8.
- [2] KALÍNSKÁ, E., a kol. *Mezinárodní obchod v 21. století*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 228 s. ISBN 978-80-247-3396-8.
- [3] SMITH, A.; V. IRGL, J. SCHWARZ, M. ŠEVČÍK, J. PAVLÍK. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Liberální institut, 2001. 986 s. ISBN 80-86389-15-4.
- [4] SOJKA, M., B. KONEČNÝ. *Malá encyklopedie moderní ekonomie*. 6. vyd. Praha: Libri, 2006. 280 s. ISBN 978-80-7277-328-2.
- [5] SOJKOVÁ, L. *Hospodářská politika*. 2. vyd. Technická univerzita v Liberci, 2010. 169 s. ISBN 978-80-7372-663-8.
- [6] BORA, B., KUWAHARA, A., LAIRD, S. *Quantification of Non- Tariff measures*. United Nations Publications, New York and Geneva, 2002. 47 pgs. ISBN 92-1-112555-3.
- [7] The Least Developed Countries: Historical Background. *United Nations* [online]. [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: <http://www.un.org/events/ldc3/prepcom/history.htm>
- [8] Least Developed Countries Report 2012, United Nations Publications, UNCTAD 2012, ISBN 978-92-1-112861-1, ISSN 0257-7550.
- [9] *Doing business 2013: smarter regulations for small and medium-size enterprises*. Washington, D. C.: International Finance Corporation 2013, 270 p. ISBN 08-213-9615-3.
- [10] World Data Bank: World Development Indicators. *The World Bank* [online]. 2013 [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx>

- [11]COLLIER, Paul. *Miliarda nejchudších: proč se některým zemím nedaří a co s tím*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2009, 217 s. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7429-010-7.
- [12]LUKEŠ, Jakub. *Nejméně rozvinuté země (NRZ), problémy ekonomického rozvoje a jejich řešení*. Praha, 2009. Bakalářská. Vysoká škola ekonomická. Vedoucí práce Ing. Michaela
- [13]CORRUPTION: CAUSES, CONSEQUENCES AND CURES. *Asia-Pacific Development Journal* [online]. 2000, roč. 7, č 2., s. 33-58 [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: http://www.unescap.org/drpad/publication/journal_7_2/myint.pdf
- [14]*Doing business in the East African Community 2013: smarter regulations for small and medium-size enterprises*. Washington, D. C.: International Finance Corporation 2013, 98 p. ISBN 978-0-8213-9624-7.
- [15]Monetary and fiscal policy in LDCs: limitations and constraints. *The Free Library by Farlex: Articles and Books* [online]. 2013 [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.thefreelibrary.com/Monetary+and+fiscal+policy+in+LDCs%3A+limitations+and+constraints.-a014980263>
- [16]*World Trade Report 2012: Trade and public policies: A closer look at non-tariff measures in the 21st century*. Geneva: World Trade Organization, 2012. ISSN 978-928-7038-159.
- [17]Database UNCTADStat. *UNCTAD* [online]. 2013 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://unctad.org/en/Pages/Statistics.aspx>
- [18]SYKOROVÁ, Soňa. *Nejméně rozvinuté země na přelomu 20. a 21. století: Napomáhá mezinárodní obchod rozvoji nejméně rozvinutých zemí?*. Praha, 2007. Doktorská disertační práce. VŠE.
- [19]Africa Can Help Feed Africa: Removing barriers to regional trade in food staples. *The World Bank: Poverty Reduction and Economic Management Africa Region* [online]. 2012 [cit. 2013-03-31]. Dostupné z:

<http://siteresources.worldbank.org/INTAFRICA/Resources/Africa-Can-Feed-Africa-Report.pdf>

- [20] *The least developed countries report: Harnessing Remittances and Diaspora Knowledge to Build Productive Capacities*. New York: United Nations Publications, 2012. ISBN 978-92-1-112717-1.
- [21] *The least developed countries report: The Potential Role of South-South Cooperation for Inclusive and Sustainable Development*. New York: United Nations Publications, 2011. ISBN 978-92-1-112717-1.
- [22] *The least developed countries report: Towards a New International Development Architecture for LDCs*. New York: United Nations Publications, 2010. ISBN 978-92-1-112717-1.
- [23] *The least developed countries report: Developing productive capacities*. New York: United Nations Publications, 2006. ISBN 978-92-1-112717-1.
- [24] *World Investment Report 2012: Towards a New Generation of Investment Policies*. New York: United Nations Publications, 2012. ISSN 978-921-1128-437.
- [25] *Trade liberalization, investment and economic integration in African regional economic communities towards the African common market*. Geneva: United Nations Publications, 2012, ISBN 92-111-2844-7
- [26] Developments in Regional Integration in Africa. *African Economic Outlook* [online]. 2013 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: http://www.africaneconomicoutlook.org/en/outlook/trade_policies/developments-in-regional-integration-in-africa/
- [27] Poverty Overview. *World Bank: Working for a World Free of Poverty* [online]. 2013 [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>

- [28] GIEWS Food Price Data and Analysis Tool. *Food and Agriculture Organization of the United Nations* [online]. 2013 [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: www.fao.org/giews/pricetool
- [29] Corruption Perceptions Index 2012. *Transparency International* [online]. 2012 [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://cpi.transparency.org/cpi2012/results/>
- [30] *The least developed countries report 2002: escaping the poverty trap*. New York: United Nations Publications, 2002. ISSN 92-111-2562-6.
- [31] ŠTIČKA, Michal. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*. Praha: Transparency International - Česká republika, 2008, 212 s. ISBN 978-808-7123-041.
- [32] World: Helping least developed countries to "graduate". *Asia News Monitor: General News* [online]. 2012 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://search.proquest.com/docview/1042950573?accountid=149301>
- [33] ŽÁK, Milan. *Hospodářská politika*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2006, 210 s. ISBN 978-808-6730-042.
- [34] Finance.cz: Makrodata a EU. Finance.cz [online]. 2012 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/makrodata-eu/statni-rozpocet/fiskalni-politika/>
- [35] SÝKORA, Jiří. Nejméně rozvinuté země v mezinárodním společenství a jejich postup ke splnění rozvojových cílů milénia. *Acta Oeconomica Pragensia* 4/2008. 2008, roč. 16, č. 4.
- [36] Least Developed Countries: About LDCs. *UN Office of the High Representative for the Least Developed Countries, Landlocked Developing Countries and Small Island Developing States* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.unohrlls.org/en/ldc/>
- [37] COMITÉ DE POLÍTICA MONETÁRIA. *Banco Nacional de Angola* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: http://www.bna.ao/Conteudos/Artigos/detalhe_artigo.aspx?idc=139&idsc=266&idl=1&idi=13687
- [38] Basic Tasks of DAB. *Central Bank of Afghanistan* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.centralbank.gov.af/index.php>
- [39] Primary Objective and Function of the Bank. *Bank of Tanzania* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.bot-tz.org/AboutBOT/BOTFunction.asp>

- [40] POLITIQUE MONETAIRE. *Central Bank of Madagascar* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: http://www.banque-centrale.mg/index.php?id=m2_2
- [41] About CBL. *Central Bank of Liberia* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.cbl.org.lr/>
- [42] Monetary Policy Committee. *Central Bank of the Gambia* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.cbg.gm/>
- [43] Statement Of CBN Core Mandate. *Central Bank of Nigeria* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.cenbank.org/AboutCBN/>
- [44] The Main Objectives of the CBOS. *Central Bank of Sudan* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.cbos.gov.sd/en/node/110>
- [45] LOWER INFLATION CREATES CONDITIONS FOR FINANCING SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES. *Banco de Moçambique* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: http://www.bancomoc.mz/Noticias_en.aspx?id=564
- [46] Politique Monétaire. *Banque de la République d'Haïti* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: http://www.bancomoc.mz/Noticias_en.aspx?id=564
- [47] Supervision. *National Bank of Rwanda* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.bnr.rw/index.php?id=138>
- [48] Monetary Policy. *The Bank of Uganda* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: http://www.bou.or.ug/bou/monetary_policy/framework.html
- [49] Mission, Vision, Values. *National Bank of Ethiopia* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.nbe.gov.et/aboutus/mvv.html>
- [50] About BB. *Central Bank of Bangladesh* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.bangladesh-bank.org/aboutus/index.php>
- [51] The monetary and fiscal system. *Central Bank of Yemen* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.centralbank.gov.ye/read.aspx?NewsID=180&Keyid=63>

- [52] General Functions and Duties of National Bank of Cambodia. *National Bank of Cambodia* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: http://www.nbc.org.kh/english/about_the_bank/overview_of_functions_and_opertation.php
- [53] Roles and Functions. *Royal Monetary Authority of Bhutan* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.rma.org.bt/>
- [54] Mission, Objectives and Strategies. *Reserve Bank of Malawi* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: http://www.rbm.mw/currency_missonobj.aspx
- [55] Monetary Policy. *The Central Bank of Samoa* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.cbs.gov.ws/monpol/index.html>
- [56] Monetary Policy. *Central Bank of Somalia* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://somalbanca.org/monetary-policy.html>
- [57] What Are the Roles & Limitations of Monetary Policy in Developing Countries?. *EHOW* [online]. 2013 [cit. 2013-05-09]. Dostupné z: http://www.ehow.com/list_6782341_roles-monetary-policy-developing-countries_.html
- [58] Světový obchod. *Rozvojovka* [online]. 2013 [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/svetovy-obchod>
- [59] KLÍMA, Jan. Dekolonizace a problémy třetího světa. In: *Univerzita Hradec Králové: Fakulta humanitních studií* [online]. Hradec Králové, 2003 [cit. 2013-05-13]. Dostupné z: <http://fhs.uhk.cz/ibero/texty/pdf/KIAS012.pdf>
- [60] ZAHRADNÍČEK, Jakub. Nejkrutější afričtí diktátoři – opravdu povedená sebranka!. In: *Xman.idnes.cz* [online]. 2008 [cit. 2013-05-13]. Dostupné z: http://xman.idnes.cz/nejkrutejsi-africti-diktatori-opravdu-povedena-sebranka-pzq-/xman-styl.aspx?c=A080806_103509_xman-novinky_fro
- [61] Poslední hladomor v Somálsku zabil čtvrt milionu lidí, OSN se kaje. In: *Idnes.cz/zpravy* [online]. 2013 [cit. 2013-05-13]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/hladomor-v-somalsku-zabil-ctvrt-milionu-lidi-fn3-/zahranicni.aspx?c=A130502_142611_zahranicni_brm

